

Jegyzetek a Család Évszázadáról – gyermekek és idősök esélye – 2. rész Átfogó Családi Kompetencia

Notes on the Century of the Family – Opportunities for Children and the Elderly – Part 2

Comprehensive Family Competence

Dr. Kozma Gábor

*PPKE BTK VJNPI Tanárképző Tanszék
főiskolai tanár, kutatóprofesszor
ORCID: 0009-0005-4988-7954*

Absztrakt

A tanulmány I. része indította a családi nevelés helyzetének tárgyalását a „Gyermek Évszázada” után a 21. századra azonosított „Család Évszázadában”. A most értelmezett „Átfogó Családi Kompetencia” (CFC) összetevői hozzájárulhatnak a családi funkciók javulásához. Az anómiás európai kultúra nagy kihívása egyrészt a születési ráta csökkenése, másrészt az idősök arányának növekedése. A CFC a gyermeknevelésben a családalapítási szerepek, az időseknél az anti-ageing és az intergenerációs támogatás készségeinek fejlesztésére irányul.

A CFC-kompetenciákat a gyermek-, ifjú- és időskorra kiterjedően, globális megközelítésben a nemzetközi szervezetek (ENSZ, EU) és a katolikus egyház (szentszéki és magyar) szervezeteinek átfogóbb dokumentumaiban azonosítjuk, tekintettel a szakirodalomra is. Elemezzük az ENSZ és szakosított szervezetei (UNESCO, UNICEF, WHO, FAO, ILO), az EU intézményei (EB, EP, ET), továbbá VI. Pál, Szent II. János Pál, XVI. Benedek, Ferenc és XIV. Leó pápa, valamint az MKPK és egyházi vezetők megnyilatkozásait. Képletben mutatjuk be a CFC számítását a nemzetközi és egyházi komponensek alapján, amiben a családi és a társadalmi nevelési komponensek értékaránya életkoronként változik, másrészt az ezt erősítő egyházi nevelési kompetencia (és karizma) értékének szorzata adja. A képletet egy neveléstudományi szorzó is bővíti, egyrészt a kutatásokból, másrészt a gyakorlati pedagógiából adódó komponensekkel. A tanulmány 66 szakirodalmi tételre és 13 online adatbázisra hivatkozik, bemutatva a további III. rész célkitűzéseit is, köztük a CFC-nek a hazai kompetenciakutatásokba ágyazását Nagy József, Csapó Benő, Knausz Imre, Csépe Valéria, Lannert Judit és mások nézőpontjainak egybevetésével.

Kulcsszavak: átfogó nevelés, keresztény nevelés, család, születési ráta; kompetencia, remény, karizma, gyermekkor, időskor, ENSZ- és EU-stratégiák, reménytérképek, szegénység, globális paktumok, méltóság

Abstract

Part I of the study initiated the discussion on the state of family education in the “Century of the Family”, identified for the 21st century, following the “Century of the Child”. The components of the newly interpreted Comprehensive Family Competence (CFC) can contribute to the improvement of family functions. A major challenge of the anomic European culture is, on one hand, the declining birth rate and, on the other, the increasing proportion of the elderly. In child-rearing, CFC focuses on developing family-founding roles, while for the elderly, it targets anti-ageing skills and intergenerational support.

CFC competencies, spanning childhood, youth, and old age, are identified through a global approach in the comprehensive documents of international organizations (UN, EU) and the Catholic Church (Holy See and Hungarian), with due regard to the scholarly literature. We analyse statements from the UN and its specialized agencies (UNESCO, UNICEF, WHO, FAO, ILO), EU institutions (EC, EP, Council of Europe), as well as declarations by Popes Paul VI, Saint John Paul II, Benedict XVI, Francis, and Leo XIV, alongside the Hungarian Catholic Bishops’ Conference (MKPK) and other church leaders.

We present a formula for calculating CFC based on international and ecclesiastical components, in which the value ratio of family and social education components varies by age, multiplied by the value of the reinforcing ecclesiastical educational competence (and charisma). The formula is further expanded by an educational science multiplier, incorporating components derived from both research and practical pedagogy. The study cites 66 literary items and 13 online databases, also outlining the objectives of the forthcoming Part III, including the integration of CFC into domestic competency research by comparing the perspectives of József Nagy, Benő Csapó, Imre Knausz, Valéria Csépe, Judit Lannert, and others.

Keywords: comprehensive education, Christian education, family, birth rate, competence, hope, charisma, childhood, old age, UN and EU strategies, maps of hope, poverty, global pacts, dignity

1. Bevezetés

1.1. A Család Évszázada lett a 21. század?

A jelen tanulmány első része¹ fogalmazta meg, hogy a „Gyermekek Évszázadaként” sikertelen 20. század után a rákövetkező „Család Évszázadának” a kötelessége jobbá formálni az anómiássá tett társadalom (Kozma, 2024a) jövőjét. A 21. század eleve az „Idősek Évszázadaként” indult,² hiszen a keresztény gyökereinek felszámolására törekvő európai kultúra társadalmában a születésszámok csökkennek, szemben az időskorú népesség létszámának és arányának növekedésével.

¹ Az első rész a *Mester és Tanítvány*, Új Folyam 2025. évi 2. számában jelent meg.

² Az „Idősek Évszázada” és a „Család Évszázada” megnevezést először a tanulmány I. része tartalmazta (Kozma, 2025b).

Szomorú végeredményként a század- és egyben ezredfordulóra elmosódott a határ a gyermekkor és a felnőttiség között, mára a gyermekkor eltűnt, feloldódott (Pukánszky, 2018, 159), így a gyermekkor beteljesületlen évszázada a gyermetegség korának nyitott ajtót.³ A gyermetegség kora sajnálatosan a családi funkciók gyengülését is fokozza, mert a trendivé tett gyermetegség felmentést ígér a felnőttiséggel járó felelősség alól, különösen is a családalapítás és gyermeknevelés kötelezettségének életre szóló vállalását odázza el, és helyette a gyermekeknek járó szép és játékos életvitelt ajánlja a felnőttkorúak számára is. A gyermeteg felnőtt egyrészt elorozza a gyermek elől a neki járó, a természet rendje szerinti fejlődéséhez, saját felnőtté válásához szükséges gyermekkort, másrészt hiábavalóságokkal váltja ki úgy a gyermekekkel, mint az idősekkel szembeni kötelezettségeinek teljesítését. Mondhatjuk, hogy a beteljesülés nélküli „*Gyermekek Évszázada*” a „*Gyermetegség Korát*” hozta el a felelősség nélküli életvitelre készítéssel a 20. század utolsó negyedében született Y generáció, valamint az ezredfordulós Z generáció számára, ahelyett, hogy az eredményes felnőtt élet kibontakoztatásának társadalmi támogatottságát nyújtotta volna. A „*Gyermetegség Korának*” paradoxona az, hogy éppen az Y és a Z generációt érintik súlyosan – nemüktől függetlenül – a globálisan növekvő feszültségek és az egymást erősítő háborúk, noha az ő gyermek- és ifjúkorukban szorult vissza mindazon kompetenciák fejlesztésének igénye, amelyek a krízisekben való helytállásban mindig is nélkülözhetetlenek voltak. A „*Család Évszázadának*” egyik küldetése a társadalom számára nélkülözhetetlen szerepek visszaállítása, azoknak a család körében való intergenerációs támogatása. Ez egyik fő eredője lesz a tanulmány első részében azonosított „*Átfogó Családi Kompetencia*” (CFC) összetevőinek.

Nincsen alternatívája annak, hogy a 21. század a „*Család Évszázadaként*” megtalálja és alkalmazza a jó családi működés természetes rendjét segítő eszközöket. A „*Család Évszázada*” válhat a gyermekekre és idősre egyaránt irányuló figyelem korává, amelynek viszont kizárólag eredményesen kell beteljesítenie a globális kataklizmák elkerülését szolgáló küldetését. A kérdés korábbi elemzése (Kozma, 2025a; 2025b) tárgyalta a társadalom aktuális állapotát tükröző családi funkciók főbb sérüléseit, azoknak a társadalom rendszereivel, kiváltképp a kultúra, az oktatás és nevelés rendszerével való kölcsönös összefüggéseit. A születésszám mint a társadalmi hatékonyság legfőbb mutatója, elsődlegesen áll összefüggésben a családi működés mutatóival, azok sajátos eredőjének tekinthető. Sőt, mivel a társadalom reprodukciós képességének romlása a családi funkciókban jelentkező minden egyéb problémából kumulálódik, ezért az ártó hatások képesek olyan eredményeket is annullálni, mint amelyek a rapidan sokasodó emberi tudásból és annak a társadalom javára fordításából adódnának.

A születésszám hatékonysági mutatóként értelmezése az említettek szerint az európai keresztény kultúrára épülő társadalmakra vonatkozik, ahol a társadalmi disz-

³ A 2026-os Milánói Téli Olimpián a világ első számú sportolói a kiérdemelt babérkoszorút megörökítő érem mellé egy plüssállatot kaptak, mégpedig a NOB-ot képviselő komoly hölgyektől és uraktól. A zárónap férfi jégkorong döntőjének eredményhirdetésén is egy hermelin plüssállatot (játékot) vettek át a sportküzdelmekre termett amerikai és kanadai csapattagok, ami az olimpikonoknak címzett „álmodj nagyot” üzenetet volt hivatott megtestesíteni. Hasonlóan a jégtáncosok sem egy csokor virágot, hanem seregnyi plüssállatot szorongattak az eredményt váró percekben.

funkció legteljesebben a születésszám csökkenésében mutatkozik. Önmagában a születésszám és a születési ráta magas szintje nem jár együtt a jó társadalmi működéssel, amint az világszerte tapasztalható. A jelen munkában a társadalom reprodukciós képességének elvesztésére mint az anómia átfogó megnyilvánulására irányul a figyelem.

1.2. A Család Évszázadát bejáró út

Meg kell találni azt az utat, amelyen a „Család Évszázadaként” járható végig a „Gyermek Évszázadát” követő 21. század. A 21. század azonban nem folytathatja a „Gyermek Évszázadának” sikertelenségét, és el kell érnie, hogy az „Idősek Évszázada” ne a gyermetegségről, hanem a gyermekek és minden korosztály közös lehetőségeiről szóljon. Az idősödő társadalom érdekében kell új célokat követve foglalkozni a gyermekek jövőjével, ezért a már első negyedén túllépett századot a generációk egybekötött sorsát és reményeit hordozó „Család Évszázadává” kell formálni. Ezzel a 21. század egy új korszakká válhat, amelynek elnevezése metaforikusan azonosítja a megoldás legátfogóbb eszközét, ami a „család”.

A 20. század végére sosem látott lehetőségeket kínált az oktatás és nevelés rendszerének, a tudásanyag és az átadás módszertanának rohamos fejlődése, és az online térbe kinyílt világ készen állt arra, hogy mind többet merítsen a tudás- és szolgáltatásgazdagságból. Az új évezred első negyedszázadának tapasztalata, hogy globálisan jut el csaknem mindenkihez a hasznos tudást is tartalmazó, de a közjó mellett a fedett véleményformálás paradigmái szerint is strukturálódott információözön. A globalitás nemcsak a földrajzi értelemben való azonos elérhetőséget nyújtja, hanem társadalmilag is mutatkozik, kultúrákat és nemzedékeket áthidalva, azonban kétségtelenül megnyilvánulnak azok különbözőségei. A szabadságfokként mutatkozó fogyasztásössztönzés és nézetformálás egy individuális buborékvilág tévútjaira vezet.

Ezért a személyes közösségek válhatják ki a megvásárolható szolgáltatásba csomagolt virtuális kapcsolatokat. Ezek sorában elsődlegesen a családnak van pótolhatatlan szerepe az egyén hatékony segítésében, hogy rátaláljon a távlatos lehetőségeihez vezető saját útjára. A multigenerációs együttműködések célravezetően segíthetik a családot és annak minden tagját abban, hogy se az idős, se a gyermek ne maradjon kiszolgáltatva egy virtuális buborékvilágnak. Mind a rossz hatások elhárítása, mind a fejlesztések leginkább egy családban, azt támogató közösségekben lehetnek hatékonyak. A hátrányos helyzetük miatt rászoruló gyermekekről való gondoskodás is elsődlegesen a családi funkciók, kompetenciák erősítésével valósulhat meg, valamint a kényszerű védelmük miatt a családjukból kiemelt gyermekek jövője is a családi életre felkészítő közösségekben teljesebben ki, ami célt, feladatot, hasznosságot nyújt minden generációnak.

A nevelésre és különösen is a gyermekek nevelésére irányuló figyelemnek arra tekintettel is szükséges erősödnie, hogy a jelenben biztosítandó gyermekkor és abban a nevelés hatékonysága az egész társadalom jövőjét határozza meg. A felnőttek mindenkori kötelességként most is szépnek, hosszúnak és játékosnak kellene lennie a gyer-

mekkornak, azonban a családi kompetenciákat szétziláló fogyasztói társadalomban mindez nemcsak a háborús viszonyok, hanem más okok miatt is sérüléseket szenved. A megélhetési és fizikai biztonság romlása elmélyíti a társadalmi anómiát, annak egyfajta „*circulus vitiosus*”-ként is megnyilvánuló körkörös és halmozott okozatiságaként. A családi és az iskolai nevelés gondjaiban tükröződő anómiás hatások miatt különösen fontos, hogy ne maradjanak el a békehelyzetben szokott nevelési teendők (Kozma, 2024b, 132.), és a családi kompetenciák sérülései állandó gondozást kapjanak (Kozma, 2025b, 82.).

Az említett okozatisági szemléletről Gunnar Myrdal (1972) Nobel-díjas közgazdász írta le azt, ahogyan a körkörös és halmozott okozatiság (*circular and cumulative causation* – CCC) mechanizmusában egy tényező egyszerre oka és következménye egy folyamatnak, tehát nem az egyensúly felé törekednek, hanem öngerjesztő módon távolodnak attól.⁴ Myrdal az amerikai szegénységről és a négereket érintő faji diszkriminációról fejtette ki, hogy az nem statikus állapot, hanem egy „ördögi kör” (*Vicious Circle*), ahol a rossz életkörülmények (következmény) igazolják az előítéleteket (ok), amik aztán tovább rontják az életkörülményeket. Mindez a nevelés különböző területeit is jellemzi, így a nevelésszociológia is elkülöníti a negatív és a pozitív spirált („*angyali kör*” – *Virtuous Circle*), ahol az ördögi kört a nevelés képes megfordítani. Tapasztalható, hogy a hátrányos helyzet és a visszahúzó (backwash) hatás az iskolarendszerben és a gondoskodás más területein, így a karitásban, az idősgondozásban, a gyermekvédelemben is megnyilvánul. Ebből a nézőpontból lényeges vonatkozása Myrdal megállapításainak az, hogy a társadalmi változók (gazdaság, egészségügy, oktatás, attitűdök) interaktív egységet alkotnak. A nevelésszociológia ebből azt a következtetést vonja le, hogy az iskolai eredményesség nem választható el a családi háttértől vagy a lakókörnyezettől, mely ismeretre a gyermekvédelem pedagógiájának is építeni kell az általa érintett családtípusokban. Az állami beavatkozás szükségességét már Myrdal megfogalmazta, aki szerint a piaci és társadalmi folyamatok önmaguktól az egyenlőtlenségek növelése (a polarizáció) irányába hatnak. A Myrdal nézeteit követő nevelésszociológia is az aktív állami beavatkozás (pl. integráció, esélykiegyenlítő programok, tanodák) fontosságát hangsúlyozza a folyamat megállításhoz.

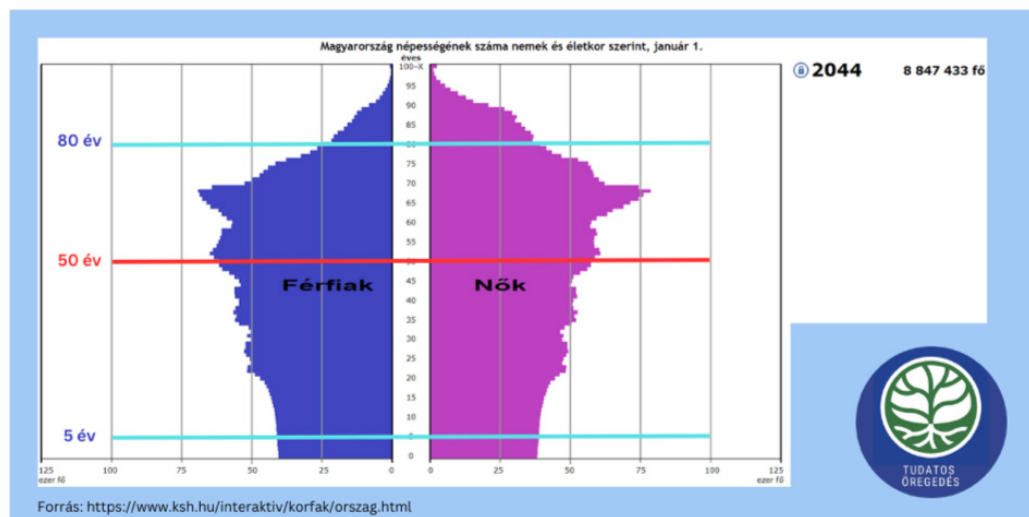
Az önbeteljesítő jóslat fogalmát – a világ mai helyzetét jellemző anómia, vagyis a normák összeomlásából adódó társadalmi állapot elvét is kidolgozó – Robert K. Merton alkotta meg 1948-ban. Ennek lényege, hogy egy téves feltételezés által kiváltott viselkedés végül valóra váltja a jóslatot, így például egy félelem vagy rosszhiszemű híresztelés oka és okozata is lesz egy rossz dolognak, de lehet ellenkezője is (Merton, 1968). A pedagógia mindkettőre ad példát: lásd a Gólem-effektust (alacsony nevelői elvárás miatti motivációhiány kis teljesítményt hoz), illetve a Pygmalion-effektust

⁴ Lásd különösen a kumulációs elvről szóló kilencedik fejezetet (Myrdal, 1972, 328–337.).

(nagyobb nevelői elvárás, inspiráló környezet és hit a teljesítményben idővel több eredményt hoz).⁵

A népesség előregedését, a jövőre utaló trendeket a KSH adatbázisából származó adatok világítják meg a legszemléletesebben. A hazai és az európai népesség öregedése, vagyis az idősök arányának növekedése és a fiatalok arányának egyidejű csökkenése tartós folyamat.⁶ A születéskor várható átlagos élettartam 2025-ben már 77,10 év,⁷ de ezen átlagon belül az egyéni élettartamokat tekintve egyre többen érik meg a nyolcvanéves, sőt a kilencvenéves életkort is.

A KSH előrejelzése szerint 2044-re közel ugyanannyi ember lesz 50 fölött, mint alatt (Milánkovics, 2025).



1. ábra: A magyar népesség korösszetételének alakulása 2044-re (forrás: Milánkovics, 2025)

⁵ Shaw: *Pygmalion* drámájában és az abból alkotott *My Fair Lady* musicalben Higgins professzor és a virágárus Eliza Doolittle története is ezt példázta. Ennek egyik vonatkozása, hogy Bernard Shaw 1913-ban írt műve nyilvánvalóan abból a társadalmi várakozásból is merített, amely Ellen Key által a 20. századot a gyermek – és a nőnevelés – korának profétálta, amihez a megújuló nevelés, egyéni fejlesztés, új módszerek, továbbá a nő társadalmi helyzetének programszerű megváltoztatását tűzte ki célul. A dráma alapján készült musical 1964-es filmváltozata több – vélhetően összefüggő – magyar vonatkozást tartalmaz: a rendező Georg Cukor és a musical ötletgazdája, Gabriel Pascal magyar származásúak voltak, és a filmváltozat gegjei között több is szól magyar szokásokról. Az 1950–60-as években számos magyar származású, világszerte elismert tudós és művész alkotott az USA-ban („marslakó” magyar tudósokat), az mégis különleges, hogy a nevelési tartalmú Pygmalion-effektus filmes adaptációjának hatását (nem bántó derűvel) leginkább a magyarokra építette.

⁶ Öregedési index (2025): 145,5% A 65 éves és annál idősebb népesség a 14 éves és annál fiatalabb gyermeknépesség százalékában. Forrás: <https://www.ksh.hu/fiatalok-es-idosek>.

⁷ Forrás: <https://www.ksh.hu/nepesseg-es-nepmozgalom>.

A társadalmi folyamatokat tekintve 2025 elején Magyarország lakosságának negyede, 2,4 millió ember részesült nyugdíjban vagy egyéb, nyugdíjfolyósítási körbe tartozó ellátásban,⁸ és ezek 77%-a nyugdíjkorhatárt betöltött öregségi nyugdíjas volt,⁹ 5,9%-uk pedig a nők kedvezményes öregségi nyugdíjában, a „nők 40”-ben részesült.¹⁰ A tények alapján a társadalom valamennyi alrendszerét érintő népesedési kérdésnek, a magyar népesség egynegyedének helyzetével, jövőjével való foglalkozásnak alapvetései mégis a nevelésügytől várhatóak.

A KSH adatbázisaiban, elemzéseiben elérhető adatok szerint a 2023. évben a legnagyobb mértékben a nyugdíjasok relatív szegénységi helyzete romlott: azokban a háztartástípusokban nőtt a szegénység, ahol 65 éves és annál idősebb személy élt.¹¹ Az egyedül élő 65 év felettiek egyharmada élt szegénységben, de közel 30%-os volt az arányuk azokban a háztartásokban is, ahol a két felnőtt közül az egyik 65 éves és annál idősebb.¹² Az egyes társadalmi csoportokat tekintve a nyugdíjasok is azon csoportok közé tartoznak, akiket az átlagnál nagyobb mértékben érintett a jövedelmi szegénység (24,2%).¹³ Az étellel való elégedettség tekintetében az egyedül élő, 65 éves és annál idősebb férfiak körében figyelhető meg a legalacsonyabb érték (6,5).¹⁴

A KSH által közzétett adatok elemzésénél maradv a háztartások életszínvonalának vizsgálata szerint a nyugdíjas háztartások egy főre vetített jövedelme a 15,8%-os éves növekedés ellenére 8,8%-kal elmaradt az országos átlagtól.¹⁵ Azt, hogy a szegénységből kivezető utat a munkavégzés jelenti, jól mutatja, hogy az aktív korúak esetében a munkaerőpiaci pozíció elsődlegesen hat a szegénységi helyzet alakulására.¹⁶ Mindez az időseknek a társadalom életébe, elsősorban a családi életvezetésbe való reintegrációja szükségességét veti fel.

Az öngondoskodás szempontjából is elkülönül az egyéni élet három szakasza: a gyermekkor (még nem tud magáról gondoskodni), az aktív életszakasz (kötelességként vagy saját elhatározásból gondoskodik magáról és másokról), valamint az időskori

⁸ Forrás: <https://www.ksh.hu/kiadvanyok/helyzetkep/2024/#/kiadvany/nyugdijak-es-egyeb-ellatasok>.

⁹ 2025 elején Magyarországon közel kétfélmillió nyugdíjkorhatárt betöltött, tehát 65 éves és annál idősebb ember élt. Forrás: <https://www.ksh.hu/kiadvanyok/helyzetkep/2024/#/kiadvany/nyugdijak-es-egyeb-ellatasok/a-nyugdijban-es-egyeb-ellatasban-reszesulok-megoszlasa-az-ellatas-tipusa-szerint-2025-januar>.

¹⁰ Forrás: <https://www.ksh.hu/kiadvanyok/helyzetkep/2024/#/kiadvany/nyugdijak-es-egyeb-ellatasok/a-nyugdijban-es-egyeb-ellatasban-reszesulok-megoszlasa-az-ellatas-tipusa-szerint-2025-januar>

¹¹ Forrás: <https://ksh.hu/s/helyzetkep-2023/#/kiadvany/a-haztartasok-eletszinvonala/a-szegenyseg-vagy-tarsadalmi-kikesztodes-kockazatanak-kitettek-aranya-nehany-tarsadalmi-jellemzo-szerint>.

¹² Forrás: <https://ksh.hu/s/helyzetkep-2023/#/kiadvany/a-haztartasok-eletszinvonala/a-szegenyseg-vagy-tarsadalmi-kikesztodes-kockazatanak-kitettek-aranya-egyeb-haztartastipusok-szerint>.

¹³ Forrás: <https://ksh.hu/s/helyzetkep-2023/#/kiadvany/a-haztartasok-eletszinvonala/a-havi-szegenysegi-kuszob>

¹⁴ Forrás: <https://ksh.hu/s/helyzetkep-2023/#/kiadvany/a-haztartasok-eletszinvonala/elettel-valo-elegedettseg-haztartas-tipusok-szerint-2024>.

¹⁵ Forrás: <https://ksh.hu/s/helyzetkep-2023/#/kiadvany/a-haztartasok-eletszinvonala/az-egy-fore-juto-eves-brutto-jovedelem-a-referenciaszemely-nehany-demografiai-jellemzoje-szerint>.

¹⁶ Forrás: <https://ksh.hu/s/helyzetkep-2023/#/kiadvany/a-haztartasok-eletszinvonala/a-szegenyseg-vagy-tarsadalmi-kikesztodes-kockazatanak-kitettek-aranya-nehany-tarsadalmi-jellemzo-szerint>.

életszakasz (magáról már csak csökkenten vagy egyáltalán nem képes gondoskodni, a gyermekkorhoz hasonlóan). Egyre többen töltik be fizikailag is aktív állapotban a 90. életévüket, vagyis lépnek be az aggastyán életszakaszba, miközben a családok helyzetét a hagyományosan értelmezett funkciók átalakulása vagy éppen sérülése mellett az intergenerációs kapcsolatok beszűkülése is jellemzi. Nem csupán a szülő-gyermek viszonyok telődnek nehézségekkel, hanem gyakran ismerősi szintre formalizálódnak a nagyszülő-szülő-unoka kapcsolatok. Ráadásul egyre több a dédszülő, akikkel való kapcsolattartásra a már nagyszülővé lett gyermekeiknek sincs ideje. Gyakran nemcsak az idő hiányzik a mindennapi élet együttes programjaihoz, hanem a készítés is kevés – akár a legközelebbi családtagok felé is – mindkét irányból ahhoz, hogy az életvilág habermasi deficitjeit javítani próbálják. Ez egyaránt vonatkozhat a dédszülőkre és a nagyszülőkre. Különösen is a 70 év felettiek közül sokan már korábban „függetlenné”, tehát nagycsaládi napi kötöttségek nélkülivé alakították életvitelüket, amit már jóval korábban megalapozott gyermekeik korai ösztönzése a családi kötöttségek, a közös életszervezés elkerülésére. Másrészt a fiatalkorban kapott minták szerinti „szabad” életvezetéstől idegen a tradicionális többgenerációs közös háztartás, az azt jelentő költség- és munkamegosztás, annak előnyei ellenére is. Az idős korosztályok bővülése azonban nemcsak gazdaságilag, hanem morálisan is növekvő teher a társadalom számára, hiszen a 65 év felettieknek nemcsak nyugdíjat kell biztosítani, hanem jóllétet is, vagyis fizikailag és mentálisan is mind tovább kell megtartani őket a társadalomban. Egy átlagos idősnek napjainkban magáról, hitveséről, illetve „párjáról” kell gondoskodnia, kényszerből is önellátóvá kell válnia, szemben felmenői életútjával. Ehhez jobban őrzött testi-lelki egészség szükséges, aminek alapja a „hasznos” élet, vagyis mások elismerését, örömét kiváltó rendszeres tevékenység, a saját fizikai lehetőségekhez mérten teljesíthető aktivitás. Mindez ugyancsak a multigenerációs család szerepére irányítja a figyelmet, amely túlléphet azokon a megközelítéseken, amelyek a jövő tervezésében kizárólag az éppen mérhető emberi tényezőkre tekintenek. Az időskori helyzet sürgető megoldásaihoz nem elegendő az olyan tények számbavétele, mint az egyre keskenyebb törzsű és magasabb koronájú korfa, a meghaladott nyugdíjrendszer, az oktatási rendszer nevelési, Z generációs terhei, a tanárhány (időskori edukációra is!). Még az olyan látványos modell is csak egy edukációs vélekedés az idős életkorban való támogatott haladásról, mint a 2. ábra szerinti *Tudatos Öregedés Kereke* (Milánkovich, 2025). Ennek cikkelyeiről a *Tudatos Öregek képzéseken* annak megfelelően beszélnek, hogy a generációk milyen lehetőségek, vágyak, tudatossági szintek mentén viszonyulnak hozzájuk. Ennek a keréknek tengelyét a permakultúra¹⁷ képezi, mely a Földről való gondoskodás ökológiai szemléletét ezoterikus és panteisztikus megközelítésben tárgyalja, ebbe a körbe vonva be az öregedés témájának edukációs, egészségügyi vonatkozásait (lásd pl.: *Ozmózis Közösségi Idősgondozási Rendszer*),¹⁸ ugyanakkor teljes társadalmi átalakulást sürget (Milánkovich, 2017).

¹⁷ <https://thepermaculturist.eu/hu/a-permakultura-jelentese/>

¹⁸ <https://tudatosoregedes.org/ozmosis/> Lásd ehhez: Magyarország Európa idősgondozási Mekkája lehetne, avagy írjunk új országvizit <https://tudatosoregedes.org/2019/04/24/magyarorszag-europa-idosgondozasi-mekkaja-lehetne-avagy-irjunk-uj-oroszvizit/>.

Tudatos Öregedés Kereke



2. ábra: Tudatos Öregedés Kereke (forrás: Milánkovics, 2025)

Ez a modell bár kereket formál, de csak a helyzeteket pörgeti ki és a megoldásban nem halad előre.

Az egyes helyzetek leküzdhetetlennek mutató intergenerációs feszültségeit mindenképpen fel kell oldani a közös jövőbe vetett együttes bizalommal. Erre építve minden gyermekben Isten áldását, gondoskodó szeretetét tapasztaljuk, akár csak az egyre hosszabb élet ajándékát kapó idősokban is.¹⁹ Ez a szemlélet ad távlatos célt, hozzá programot, amelyben a gondoskodás soha nem látott tartalmú feladat, mégpedig mindenki számára: a középkorúaknak és az idősoknak is, a gyermekeket is bevonva abba.

Érdemes kiemelni Ferenc pápa 2023. májusi beszédének főbb üzeneteit, amik a születésszám növekedésével foglalkozó római konferencián hangzottak el. Azok mind-egyikének kibontása nevelési feladat, programalkotásra hív a pedagógusképzésben és a köznevelésben egyaránt:

„A születésszám kérdése mindenki számára központi jelentőségű, különösen [...] Európa jövője szempontjából. [...] Szemléletváltásra van szükség: a család nem a problémának, hanem a megoldásnak a része. [...] A nem-életadó társadalom lelki-állapota: belső megfáradás, mely lelohasztja a nagy vágyakat, és társadalmunkat a fáradtság társadalmaként jellemzi! [...] Adjunk újra levegőt a fiatalok boldogság utáni vágyának! Nyissuk meg előttük az utat!” (Pope Francis, 2023a)

¹⁹ Lásd ehhez Bajusz Klára és Bagdy Emőke közösségi médián is elérhető sok megnyilatkozását a jövő családjáról, a minőségi időskorról, az idősktatás online lehetőségeiről és más átfogó témákról.

1.3. A nevelés új programjának igénye

A „Gyermek Évszázada” és a rákövetkező „Család Évszázada” egyaránt a társadalmat éltető nevelést állítja a középpontba, továbbá abban is egyezés látszik mutatkozni, hogy a nevelés fő színterét az iskolából a családba helyezik vissza (Vág, 1976. 200.). A célok egyezése mögött azonban eltérő okok és programok mutatkoznak.

Pukánszky Béla emeli ki a gyermekkor társadalmi konstrukcióként való tárgyalása során azt, hogy minden társadalmi csoport és kultúra létrehozza a gyermekekre és a gyermekkorra vonatkozóan „ideológiai elemekkel is átszőtt nézeteit, felfogásmódját” (Pukánszky, 2018, 47.). Az így azonosított nézetek rendszerezett vizsgálatával jut eredményre Pukánszky az újabb tudományágak genezisének meghatározásában (Pukánszky, 2018, 9–11.). Pukánszky tárgyalásmódja azért lényeges, mert több tényezőre is ráirányítja a figyelmet. Egyrészt arra, hogy mindez másra is vonatkoztatható, így nemcsak a gyermekkor tárgyalására, hanem éppen abból bonthatóak ki – kölcsönös viszonyaikban – a ráépülő életszakaszok nevelésének értelmezési keretei, a felnőttkort és a mind rétegzettebbé váló időskort is tekintve. Másrészt mindez az időszakokat, a társadalom változásait követve, az aktuális paradigmák figyelembevételével nyer tartalmat. Harmadrészt pedig a 21. század kihívások olyan értelmezései elvégzésének kötelezettségére is utal, mint amit a jelen írás is megcélzott adható válaszokhoz való hozzájárulással.

A 21. század elejére anómiássá vált társadalmi viszonyok (Kozma, 2024a) napjainkra rapid elmélyüléssel provokálták a konfliktusokból végzetessé mélyülő háborúkat, és már mindennapi érzéssé tették a globálissá szélesedett fenyegetést. Ezen viszonyok között a nevelés jövőt mentő küldetést tölthet be, amelynek értelmező szempontjait a pedagógia nem tárgyalja rendszeresen. Ezért az ebből levont következtetés is újszerű: a nevelés és a jövőkép összekapcsolása, abban paradigmák értelmezése, valamint analógiák és történeti párhuzamok segítségével hívása, metaforák alkalmazása együttesen járják körbe azt, hogy miként lehet a pedagógia társadalmat mentő céljából összekapcsolni a családpedagógiában a gyermekkor, a felnőttkor és az időskor pedagógiáját.

Az Ellen Key által a 20. századra vizionált *A gyermek évszázada* (Key, 1976) nem teljesítette be a neki szánt feladatot, ezért az csak a megvalósulatlan vágyálmok körébe sorolható (Pukánszky, 2018, 145). Hiszen az elmúlt évszázad minden társadalmi krízise a családi működés válságában és új nehézségekkel megtelő gyermekorsókban csapódott le. A 20. század tehát nem váltotta be a gyermekek sorsának átfogó javítására vonatkozó reményt, a korábbi kiszolgáltatottságok és elhanyagoltságok mellett új veszélyek növekedtek, immár globális méretűvé. A 20. század így lett a „gyermekszerű” (a gyermek sajátosságaira figyelő) célok, köztük akár a reformpedagógusok tevékenysége ellenére a gyermekekre irányult mítoszteremtés és demitologizálás együttesének kora (Pukánszky, 2018, 145–148.).

Más irányú megközelítést nyújt Juliane Jakobi az Ellen Key-recepció 20. századi újraértelmezésével *A gyermek évszázada javított változatban* című írásában (Jakobi, 2005). Jakobi azt a következtetést is megkockáztatja, hogy a 20. században a gyermekkor-kép

„az eredeti törekvések felismerhetetlen karikatúrájává vált” (Jakobi, 2005, 17.). A provokatív kijelentés felhívja a figyelmet Jakobi vizsgálatára, amely Key koncepciójának négy fő területét elemezve lényegében a 20. század pedagógiájának átvilágításáról ad néhány oldalba sűrített láttelelet.²⁰ Zelizer és Ruttschky paradigmáit is citálva arra a következtetésre jut, hogy a folyamatosan érvényesült iskolakritika végül támogatta és legitimálta a Key által közvetített reformelképzeléseket (Jakobi, 2005, 26–27.). Viviana Zelizernek a gyermekkor szakralizálására tett megállapítására (Zelizer, 1994, 17.),²¹ valamint Katarina Ruttschky értelmezésére tekintve (amely a századvég protovallásos elemeként azonosította a gyermekkultuszt és gyermekáldozatot) Jakobi végül progresszív választ ad arra a provokatívan feltett kérdésére, hogy „A gyermekkor – a végét járja?” (Jakobi, 2005, 26.). Jakobi álláspontja az, hogy a századot végigkísérő társadalmi változások végül elvezettek a gyermekkor szakralizálásához, amely azonban különbözik a korábbi – Rilke által is megverselt – romantikus vágyódástól. Mindazonáltal Jakobi összességében eredményesnek értékeli a Key-koncepció mind a négy fő területének 20. századi percepcióját. Ezeken sorban haladva Jakobi először is felmenti Key-t a „rasszista eugenika képviselőjének” vádjától (ez is egy provokatív felütés!), mivel Key inkább „a szülők és a többi felnőtt önkényével szemben a gyermek javára fellépő gyermekvédelem szószólója” (Jakobi, 2005, 19.). A „gyermek érdekeinek” jogi megalapozásáról azt állapítja meg Jakobi, hogy a 20. század törvényalkotása Key hatását tükrözi, amikor a gyermek testi és szellemi védelméhez a gyermekek lelki szükségleteire való odafigyelés igényét is rögzíti (Jakobi, 2005, 20.). Jakobi azt emeli ki az iskolakritika kapcsán, hogy Key, valamint az alternatív iskolakoncepciók őt követő megalkotóinak a jövőképeben leomlanak az iskola és az iskolán kívüli élet közé húzott falak, vagyis a gyermek számára a szükségletei szerint adódnak a kibontakozási lehetőségek. A 20. század progresszív pedagógiai nézetei – programokba foglaltan is – „összhangban állnak” Key könyvének *A jövő iskolája* fejezetében megfogalmazottakkal. Jakobi mindarról, amit Key a gyermekkorkutatásról írt, megállapítja, hogy mindaz a „a svájci Jean Piaget és az amerikai Lawrence Kohlberg hatására kibontakozó kognitív pszichológiai irányzatban érte el virágkorát” (Jakobi, 2005, 23.). Jakobi visszavetíti a nemi szerepeknek a század- és ezredvégre mutatkozó új megközelítéseit a Key-féle programba (Jakobi, 2025, 26.), azok beteljesülésének visszaigazolását láttatva. Ebben Jakobi saját kutatására hivatkozik, aminek „legfőbb értéke az volt, hogy megnyitotta a gyermekkor és ezzel együtt a nemi identitás kutatásának újabb konstruktivista perspektíváit” (Jakobi, 2005, 25.).

Jakobi konstruktivista diagnózisát arra tekintettel is érdemes tárgyalni a „Család Évszázada” kontextusában, hogy – amint a jelen írás bevezetője is rögzíti – a társadalom magával vitte a gyermekek világának gondjait a 21. századba, és újakkal sokasította azokat. Jakobi a 20. századi percepciók tükrében újraértelmezi azt a Key-víziót, amely végül konstruktivista, progresszív, majd a 21. század pedagógiai közgondol-

²⁰ Jakobi tanulmányának szerepére utal, hogy az *Iskolakultúra* is közzétette (Németh András fordításában).

²¹ Lásd az amerikai szociológus Viviana Zelizer (Princeton University) könyvét, *Pricing the Priceless Child: The Changing Social Value of Children* [A felbecsülhetetlen gyermek ára: A gyermekek változó társadalmi értéke].

kodását áthatóan befolyásoló, az ezredfordulóra kibontakozó kritikai (felszabadítási) pedagógiai, pszichológiai, szociológiai paradigmákhoz vezette.²²

Korunkat globálisan és Európa-szerte is jellemzi a társadalmi olló szélesebbre nyílása, amely mindinkább növeli a távolságot a hátrányos helyzetű, sőt újszerű nehézségekkel terhelt gyermekek világa és a jobb helyzetben lévő társaiké között. Ezért a 21. században mindenképpen meg kell valósítani azt, amit korábban nem sikerült, vagyis az európai – és transzatlanti – kultúra megőrzése érdekében helyzetbe kell hozni a nevelést.²³ Ehhez új program szükséges, hiszen minden körülmény megváltozott, amint az a cél is más, hogy a 21. században miként nyújtsa ismét a család a nevelés elsődleges színterét, és hogyan támogassák ezt az iskola és más intézmények, szervezetek, közösségek. A mit és hogyan tanítsunk a 21. században jelentős kérdésként merült fel a hazai oktatáskutatásban (Lannert, 2023; Gloviczki, 2024), amit a nevelés általános és a család célzott megközelítésében úgy kérdezhetünk: Mire és hogyan neveljünk a 21. századi családban?

Napjaink fájdalmas aktualitása, hogy noha a társadalom mind kifejezettebben kívánja visszasegíteni a nevelést a fogyasztói kultúra önelvű világából a számára méltó helyre, azonban mindinkább hiányzik a konszenzus a különböző paradigmák együttes tárgyalására, ami pedig szükséges a közös jövő távlatos reményének növelésére. Ez a CFC-összetevők fejlesztésének legátfogóbb célja.

A progresszív Freire-tanokból építkező kritikai pedagógia és szociológia, valamint a Burawoy-féle (2021) kritikai szociológia ideologikus eszközöket kínál a globális, egyben helyi, nemzeti társadalmi kihívásokra adható válaszokhoz.²⁴ A keresztény nevelés a teremtett világban létezés átfogó szemléletével válaszolhat, akár az anómiában való boldogulásra, akár a – körkörös és halmazati okozatiság miatt is – romló népesedési folyamatra, ami a gyermekek és az idősek közti arány borulásához vezetett. A társadalmi küldetését *ab ovo* cselekvően megvalósító keresztény pedagógia az anómiát és a népesedési válságot kezelő társadalmi hasznosság gyakorlatának útját jelöli ki, amelyen nemcsak a nevelés hivatásgyakorlataival, hanem mindenféle társadalmi kapcsolat hatékonnyá tételével találkozunk, kiváltképp a család szerepeiben megnyilvánulókkal (Kozma, 2025b, 68.).

²² Paolo Freire *Az elnyomottak pedagógiája* című könyvéről (magyarul: Freire, 2024), valamint az abból az 1970-es évektől máig tartóan kibontakozó kritikai pedagógiáról ad tematikus áttekintést a *Fordulat* folyóirat 28. (2021/1.) száma, valamint a kritikai pszichológia egyes kérdéseiről ugyancsak a *Fordulat* 31. (2022/2.) száma. A kritikai szociológia tárgyalására a *Fordulat* 14. (2011/2.) számát C. Wright Mills munkásságának, a modern kritikai szociológia egyik atyjának szentelték. A kritikai szociológia leginkább az amerikai Michael Burawoy (2021) Berkeley-professzorhoz kötődött, aki az amerikai és a nemzetközi szociológiai társaságnak is elnöke volt, 2025-ös haláláról Gille Zsuzsa (University of Illinois) által írt nekrológiát a Magyar Szociológiai Társaság tette közzé (Gille, 2025), valamint megemlékezett róla a *Mérce* (Melegh, 2025), az *Új Egyenlőség* és a *Tani-tani Online* is. A gyakran hivatkozott és viták során tárgyalt progresszív teológiát protestáns tárgyalásban foglalja össze Csepregi András az *Egyházforum* 2006/4. számában, a katolikus irodalom is bőséges.

²³ Nem a keresztény, hanem a konzervatív pedagógiáról bontakozott ki vita Orbán Balázs *Visszavezetni az oktatást konzervatív gyökereihez* című írása kapcsán (*Kommentár* 2023/4., 23–36.). A reakciók sorába tartozik: Fábry & Trencsényi, 2025; Kamarás, 2025, 109.; Kerényi, 2025, 117.; Nahalka, 2024; Fábry, 2024a és 2024b.

²⁴ Lásd Pope Leo XIV (2026b). A Pápa az EU néppárti képviselőihez szólt a közjó és az ideológia kérdéseiről is.

Ennek során a társadalom intézményeinek mindvégig segíteniük kell a családi nevelést és akár pótolniuk is szükséges annak hiányosságait, amint a gyermeket védő pedagógia nem az „iskolából”, hanem a családból indul ki és a végsőkéig a családot támogatja. A „Család Évszázadának” programjában a gyermekek, az idősebbek és az idősek egymást egyaránt segítő szerepet kapnak. A megtapasztalt családi minták a felnövekvő gyermeket mindennél jobban támogatják a különböző életkori szerepekre való felkészülésükben.

A jövő rövid időn belül a fiatalokra lesz bízva – beleértve a sajátjuk mellett a mostani idősebb generáció, valamint a hamarosan megszülető újabb generáció jövőjét is. A válságban való helytállás felelősségére való felkészítés érdekében egy újszerű nevelési program kereteiben kell elnyerniük a fiataloknak ezeket és a még további kompetenciákat.

1.4. A nevelés jövőt mentő küldetése az anómia korában

A jövő egyre bizonytalanabbá vált: „*Barátaim, nemcsak bizonytalannak látszik, hanem bizonytalan is! A bizonytalanságnak és a törekenységének ebben az összefüggésében pedig a fiatalabb nemzedékek mindenkinél jobban átélik az ideiglenesség érzését, így a holnap egy megmászni lehetetlen hegynak tűnik.*” – fejtette ki Ferenc pápa 2023 májusában a család jövőjével foglalkozó római konferencián (Pope Francis, 2023a). Az egész világot megszólító ENSZ és szentszéki dokumentumok is felhívták erre a figyelmet (Kozma, 2025b, 69.), legátfogóbban pedig a Ferenc pápa által jegyzett *Globális Nevelési Paktum* (Pope Francis, 2019) és a *Globális Családpaktum* (Pope Francis, 2023c). Az ezeket megvalósító társadalmi összefogásban (Pope Francis, 2023a) meghatározó szerepük van az egyetemeknek és a nevelés intézményeinek (Kozma, 2024).

XIV. Leó pápa a *Disegnare nuove mappe di speranza* (Új reménytérképek rajzolása) kezdetű apostoli levelében²⁵ fejtette ki azt, hogy a keresztény nevelésnek sürgősen reagálnia kell az alapvető oktatást gátló nevelési válságokra, amelyeket a háború, a migráció, az egyenlőtlenség és a szegénység okoznak. (Pope Leo, 2025b, Preambulum 1.3.) Ez felidéz a szentszéki Hittani Dikasztérium 2024-es *Dignitas infinita* kezdetű nyilatkozatát, amely rögzíti, hogy minden embert és mindenkor megillet a méltóság (Dignitas, [1]), különös tekintettel arra, hogy a méltóságot éppúgy tagadja a szegénység (Dignitas, [36]), mint a kiszolgáltatottság más formái, mint a háború, a migrációs és emberkereskedelem (Dignitas, [38], [41]).

A társadalom pedagógiai tájékozottságát is növelni kell ahhoz, hogy a nevelés dolgairól elérhető sok pedagógiai, nevelépszichológiai és -szociológiai információ és részismeret rendszerezésével minél tényszerűbb és egyúttal minél gyakorlatiasabb legyen. Ennek a foglalkozástól, nemtől, generációs és társadalmi hovatartozástól, hittől, világnézettől függetlenül kell érvényesülnie. A CFC-összetevők minden család javára történő fejlesztéséhez az szükséges, hogy a közfigyelem a legátfogóbb kérdésekre, te-

²⁵ Leó pápa 2025. október 27-én írta alá és 28-án tette közzé *Disegnare nuove mappe di speranza* kezdetű apostoli levelét, amely a *Gravissimum educationis* zsinati nyilatkozat 60. évfordulója alkalmából jelent meg. A legújabb fordítást Tózsér Endre készítette el (lásd XIV. Leó, 2026).

hát a kiszolgáltatottá vált családra és azon belül is a gyermekek helyzetére irányuljon. A gyermekvédelem vonatkozásában különös hatékonyságú szerepe lehet a CFC-összszetevőkre építő fejlesztésnek.

Az „Átfogó Családi Kompetencia” (CFC) fejlesztési céljai tehát megfelelnek a Ferenc pápa által meghirdetett a *Globális Nevelési Paktumban* és a *Globális Családpaktumban*, valamint az emberi méltóságról szóló *Dignitas infinita* nyilatkozatban foglaltaknak, továbbá követik XIV. Leó pápa *Dilexi te* kezdetű apostoli buzdítása és *Disegnare nuove mappe di speranza* kezdetű apostoli levele célkitűzéseit.

A „Család Évszázadának” pedagógiai programja a generációk újbóli összekapcsolásával adhat ismét esélyt a családi fejlesztő hatások kibontására, ami a sérült családi funkciók javítását is hozza. Ehhez kell azonosítani és fejleszteni a pedagógiai program eredményességéhez szükséges családi kompetenciákat, külön figyelemmel a mai kihívások által igényelt újakra is.

2. A Család Évszázadának mérföldkövei

A világra kiterjedt anómia leküzdésére a globálisan, kultúrákon, vallási hovatartozáson átívelő módon bevethető eszköz: a nevelés. Vagy hatékonyra tesszük a nevelést, vagy minden elvész: nemcsak kultúránk esik szét, hanem szó szerint fel is éljük glóbuszunkat, azzal együtt elpusztítjuk civilizációnkat (Kozma, 2024a, 28.). A személyiség fejlesztése, vagyis a nevelés nem kizárólagosan az iskola, hanem a társadalom minden intézményének, a vallásnak, a kultúrának és főként a családnak a feladata, amihez a megrendelést mindig az élet, a társadalom igénye adja (Szabó, 2013, 79.). Tehát a családokban, a közösségekben kell fejleszteni és a cselekedetekben kibontakoztatni azokat a készségeket, melyekre mind nagyobb szüksége van egy közös iránytűvel ellátott társadalomnak, hogy képes legyen megvédeni és utódainknak megőrizni a teremtett világot.

A keresztény társadalmi tanítást érvényesítő nevelés keretrendszerében hangsúlyt kap az, hogy az ember kibontakoztatása nem történhet elszigetelten, hanem csak közösségben és a társadalmi felelősségvállalás tükrében, amelyek különösen is a közösségi normák elsajátítása során hatnak szervező erővel. Erre épülve bontakozhat ki a CFC összetevőinek rendszere, amely a kultúrát stabilizáló nézetek követésével hivatott érvényesíteni a nevelés átfogó felelősségét. Az anómia korában a civilizáció széttartó erővonalak mentén oszlik szét, azok újbóli összefonódásához a társadalom életét átható világnézet adhat alapot (Nádor, 2024, 230–231.).

A CFC összetevőinek értelmezésekor – amint Joseph Ratzinger bíboros és Jürgen Habermas 2004-es dialógusa kapcsán²⁶ érdemes azt kiemelni, hogy az interkulturalitás ma már elkerülhetetlen az emberiség alapkérdéseiről szóló eszmecsereben. Továbbá Ratzinger bíboros megállapítása szerint építeni kell arra, hogy noha a szekuláris kultúra racionalitása uralomra törekszik és önmagát tartja meghatározónak, azonban a valóság

²⁶ Joseph Ratzinger bíboros (a későbbi XVI. Benedek pápa) és Jürgen Habermas német filozófus 2004 januárjában, a Bajor Katolikus Akadémia rendezésében folytatott dialógust a szabadelvű nyugati társadalom alapjairól. Jürgen Habermas a második világháború utáni Németország egyik legnagyobb hatású filozófusa volt, éppen 2026. március 14-én, 96 éves korában halt meg.

keresztény értelmezése továbbra is hatásos és komoly erőt jelent. Viszonyukat a kölcsönös tanulás készsége vagy elutasítása jellemzi (Habermas & Ratzinger, 2007, 44–45.).

A „*Család Évszázada*” eredményességét szolgáló újabb családi és közösségi kompetenciák elmeinek és indikátorainak valamennyi életkori szakaszra ki kell terjedniük, a kisgyermektől az idősekig tartóan. Továbbá lényeges szerepet kell kapniuk az interkulturalitás és a multikulturalitás viszonyát tisztázó diskurzusoknak is.

Az „*Átfogó Családi Kompetencia*” (CFC) meghatározásakor rögzíteni kell, hogy az teljesen a keresztény társadalmi tanítást követő nevelés rendszerében fejthető ki, tekintettel arra, hogy a nevelés célja az ember legteljesebb kibontakoztatása. Ehhez pedig a keresztény társadalmi tanítás adja meg azokat az irányelveket (szolidaritás, igazságosság, közjó), amelyek között ez a kibontakozás valódi értéket teremt. A keresztényiség küldetéstudatához tartozik a világnézetekkel folytatott párbeszéd is.

A CFC szempontjából a család multigenerációs keretben tárgyalandó. A közösségekben végbemenő intenzív interperszonális kapcsolatok kényszerítik ki az egyénekből a társadalmi normák és elvárások elfogadását, az azokhoz való alkalmazkodást, vagyis segítik az egyéni szocializációs folyamatokat (Kozma et al., 2020, 34–35.).

Globális megközelítésben a nemzetközi szervezetek, az egyházi megnyilatkozások, illetve azok nemzeti kapcsolódásai a családot – mint alapegységet – önállóan tárgyalják. Viszont a generációkat tekintve ezek a dokumentumok külön foglalkoznak a gyermekkorral, az ifúsággal vagy az idősekkel, és esetenként szólnak a csaláért felelős szülők szempontjairól. Ezért további hasznos tapasztalat adódik a generációs dokumentumok összefüggéseinek feltárásából, mind a családi viszonyokra, mind pedig sajátosan az intergenerációs összefüggésekre vonatkozóan.

2.1. Nemzetközi dokumentumok a CFC multigenerációs megközelítéseiben

Az ENSZ által készített, elfogadott és közzétett nemzetközi egyezmények és szerződések, közgyűlési határozatok és nyilatkozatok, kodifikációk, fakultatív jegyzőkönyvek nemzetenként külön törvényekkel hirdethetők ki, így válnak a hazai jog részévé.²⁷ Jellemzőjük, hogy jogilag szabályoznak, így a nevelés vonatkozásainak értelmezése azokon kívül áll, és hatásuk csak az alkalmazásukra épülő nemzeti szabályozás szerinti nevelési-oktatási gyakorlatban követhető. A problémák globális tárgyalásában – a család és generációi vonatkozásában – a legátfogóbbnak tekinthető az ENSZ, valamint annak szakosított szervezetei közül elsődlegesen az UNESCO és az UNICEF. Érintettek továbbá a WHO, FAO, ILO és mások is, azonban keretszabályaikból nem vezethetők le konkrétan a családi kompetenciafejlesztésekhez vezető CFC-összetevők. Ezért a vonatkozó dokumentumaik ismerete a CFC-összetevők szintjét alakító tényezőknek, valamint az újabb komponensek társadalmi hátterének globális azonosításához szükségesek.

²⁷ A tagállamok számára jogilag kötelező érvényűek egyedül a Biztonsági Tanács határozatait, de ezek vonatkozásaival nem foglalkozunk.

Az Európai Unió központi intézményei – elsősorban az Európai Bizottság, az Európai Parlament és a Tanács – átfogó stratégiai keretrendszerrel, célzott finanszírozással és részvételi programokkal támogatják a gyermekek és fiatalok fejlődését, védelmét és társadalmi szerepvállalását. Az EU szakpolitikái egyrészt a 18 év alattiak (gyermekjogok), másrészt a 15–30 év közötti korosztály (ifjúságügy) támogatására irányulnak.

A CFC vonatkozásban – az elemzett nemzetközi dokumentumok megállapításai alapján – a gyermekkorúak (0–18. életév) kompetenciái fejlesztésének elsődleges joga és felelőssége a szülőkre hárul (és CFC-szempontról a családban az őket támogató nagyszülőkre és más rokonokra), aminek eredményességéhez azonban szükséges a társadalmi környezet (állami, önkormányzati és civil intézmények, egyházak) támogatása. Ebben a családi (azon belüli szülői) szerepben kifejeződik az a tény, hogy a jogi meghatározás szerint a 14 év alatti gyermek cselekvőképtelen, helyette a szülő dönt, a 14. és 18. életév közöttiek pedig korlátozottan cselekvőképeseek, bizonyos kérdésekben már önállóan vagy szülői beleegyezéssel dönthetnek. Azonban a szülői (családi) felelősség körében a szülői felelősségi jog 18 éves korig, a tartási kötelezettség akár 25 éves korig (vagy tovább) tart, amire tekintettel az elemzett dokumentumok szerint a gyermekkor mellett külön azonosítjuk az ifjúkor CFC-kompetenciáit, ahol az ifjúkort nem a 14. életévtől kezdődően, hanem a 18-tól 30. éves korig tartónak tekintjük.

2.1.1. Gyermekkorról az egyes nemzetközi dokumentumokban

A gyermekek helyzetének értelmezése – a fiatalokéhoz és az idősekéhez hasonlóan – a globális és kontinentális szervezetek részéről a szabályozásra, tehát a jogok rögzítésére törekszik.

A gyermekjogok terén meghatározó szerepet tölt be az ENSZ a *Gyermekjogi Egyezmény*, illetve az ET az *EJEE*²⁸ megalkotójaként, amihez az EU is egyre határozottabb lépésekkel csatlakozik. Az EU *Lisszaboni Szerződése* és az *Alapjogi Charta* szerinti gyermeki jogok ezeket tartalmilag nem bővítik. A *Lisszaboni Szerződés* általános jogalkotási hatáskört nem ruházott az Unióra, ezért az csak saját hatáskörében hoz intézkedéseket. Az *Alapjogi Charta* nem tartalmaz újítást az *EJEE*-hez, illetve a *Gyermekjogi Egyezmény*-hez képest, de megteremtette a gyermeki jogok uniós dimenzióját (Brettner, 2013, 166.).

A *Gyermekjogi Egyezmény* (az 1989-es *Gyermekek jogairól szóló New York-i Egyezmény*, Magyarországon az 1991. évi LXIV. törvénnyel kihirdetve) a gyermeki jogok három fő csoportját állapítja meg (védelem, ellátás, részvétel), valamint négy alapelvet határoz meg (diszkrimináció tilalma; gyermek mindenek fölött álló (legjobb) érdeke (Bereczki, 2020, 39);²⁹ élethez, életben maradáshoz való jog; meghallgatáshoz való jog).

²⁸ Emberi Jogok Európai Egyezménye (ECHR) https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/convention_hun.

²⁹ Az ENSZ Gyermekjogi Egyezményét kihirdető 1991. évi LXIV. törvényben: „best interests of the child”. A jogalkotó vélhető szándékossággal választotta az erősebb kifejezés „mindenek felett álló” fordítását, hogy jelezze az elv prioritását más érdekekkel szemben. Ez azonban hamis látszatot kelthet, mintha a gyermek érdeke automatikusan elnyomna minden más alapjogot, miközben a gyakorlatban a különböző érdekek mérlegelésére és összehangolására van szükség. Sajnálatosan ez a fordítás visszaköszön egyéb ENSZ és EU-dokumentumok hivatalos magyar változataiban, pl.: https://e-justice.europa.eu/topics/your-rights/rights-minors-court-proceedings/bg_hu. A jogi fordítással szemben szakirodalomban szerepel a „legjobb” és „legfőbb” változat is.

Az Egyezményben a család nem csupán egy háttérelem, hanem a gyermek fejlődésének elsődleges és alapvető közege. A család szerepei között tárgyalja hatáskörének, felelősségének elsődlegességét, a nyelv és kultúra megtartását, a szülők elsődleges felelősségét, amelyeknek az államtól is minden támogatást, védelmet meg kell kapnia. Az ENSZ 2015-ben elfogadott és 2030-as megvalósítást megfogalmazó 17 *Fenntartható Fejlődési Célja* között (SDG) szerepel a minőségi oktatás (ENSZ, 2015, 4. cél). Hiányzik az idősekre külön is vonatkozó SDG, azonban a 4. cél szerint az inkluzív és méltányos, minőségi oktatás biztosításának multigenerációs jellege is van. Ugyanis a 4. SDG-nek az élethosszig tartó tanulás (LLL) eszméjét követő 10 részcélja a kisgyermekkor, majd az alap- és középfokú, végül a felsőoktatásra is irányul. Ez utóbbihoz már illeszthető a felnőttképzés is, hiszen a 4. SDG megvalósulására vonatkozó időközi elemzések a 15–64 éves korosztályokra terjednek ki. A családok kulcsszerepét emeli ki a szegénység felszámolásában az 1. SDG, az egészség biztosításában a 3. SDG, valamint az oktatásban az említettek szerint a 4. SDG.

Az Európai Unió vonatkozó szakpolitikája egyrészt a gyermekjogokra, másrészt az ifjúságügyre irányul. Az *EU Gyermekjogi stratégiájának*³⁰ *kiemelt területei a legkiszolgáltatottabb gyermekek jogai; a digitális korban sajátosan biztosítandó gyermekjogok; az erőszak megelőzése és az az elleni fellépés; a gyermekbarát igazságszolgáltatás. Az Európai Gyermekgarancia*³¹ *a 18 évesnél fiatalabb gyermekekre vonatkozik, akik szegénység vagy társadalmi kirekesztettség miatt veszélyeztetettek. A Gyermekgarancia kiegészíti a Gyermekjogi Stratégiát, különösen is a társadalmi-gazdasági, egészségügyi és oktatási témákban, gyakorlatilag is megvalósítva a Szociális Jogok Európai Pillérének 11. alapelvét a gyermekvédelemről és a gyermekek támogatásáról. A Gyermekgarancia Program célja a gyermekek társadalmi kirekesztésének felszámolása azáltal, hogy ingyenes hozzáférést garantál a minőségi oktatáshoz, az egészségügyi ellátáshoz, az egészséges táplálkozáshoz és a méltó lakhatáshoz. A Gyermekgarancia Program végrehajtásáról szóló 2026. márciusi jelentés*³² *kiemelte a szegénységben élő gyermekek továbbra is magas arányát (24%), és hogy egyenlőtlen maradt az alapvető szolgáltatásokhoz való hozzáférés.*

Az *EU Gyermekjogi stratégiája* az *ENSZ Gyermekjogi Egyezményén* alapul, és hozzájárul az *ENSZ Fenntartható Fejlődési Céljainak*³³ *eléréséhez (szegénység felszámolása; fenntartható és inkluzív fejlődés; emberi jogok biztosítása mindenki számára; annak biztosítása, hogy senki se maradjon le).*

Kompetenciataralom (N-GY: nemzetközi dokumentumokban a gyermekkoról)

A kapcsolódó gyermekjogi ENSZ- és EU-dokumentumokból levonható következtetés, hogy azok célkitűzései közvetve jeleníthetők meg az „Átfogó Családi Kompetencia”

³⁰ EU gyermekjogi stratégia <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/DOC/?uri=CELEX:52021DC0142>.

³¹ Európai gyermekgarancia: https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/policies/justice-and-fundamental-rights/rights-child/eu-strategy-rights-child-and-european-child-guarantee_hu.

³² Full report on European Child Guarantee survey among children. https://eu-for-children.europa.eu/system/files/2026-03/Poverty-Social-Inclusion-Survey-Full-Report_2026.pdf

³³ Fenntartható fejlődési célok <https://eur-lex.europa.eu/HU/legal-content/glossary/sustainable-development-goals.html>

(CFC) összetevőiben. Egyrészt azért közvetve, mert a gyermekeknek nem elsődlegesen a családon belüli helyzetével foglalkoznak, hanem az őket érő társadalmi hatásokkal és teendőikkel, másrészt pedig azok elérése kevésbé múlik a gyermek kompetenciáin, hanem éppen azok hiányában a felnőttek, elsődlegesen a család feladata a megoldásuk.

A nemzetközi dokumentumok alapján a gyermekkorban a „szülők szociális felelőssége” megnevezésű CFC-kompetencia azonosítható, ami N-GY kóddal szerepel az 1. táblázatban (N: nemzetközi, GY: gyermekkori, N-GY: a gyermekkorral foglalkozó egyes nemzetközi dokumentumok szerint megállapítható CFC-kompetencia). Az N-GY kompetencia eredményességéhez is szükséges a társadalmi környezet (állami, önkormányzati és civil intézmények, egyházak) támogatása, de a családi (szülői) kötelezettségek elsődlegességére tekintettel a gyermekkorban (0–18. életév) kisebb a környezeti támogatás relevanciája, mint a jogi önállósággal járó ifjúkor (18–30. életév) CFC-kompetenciáiban.

Kompetenciakód	CFC-tartalmak	Háttér (Nemzetközi dokumentumok)
N-GY	szülők szocializációs felelőssége	<i>Nemzetközi dokumentumokban a gyermekkorhoz tartozóan</i>
N-GY-1.	1) Gyermeki jogok családon belül a) gyermeki jogok 3 csoportját példázó nevelés: ▪ védelem; ▪ ellátás; ▪ részvétel nyújtása. b) a gyermeki jogok 4 alapelvét példázó nevelés: ▪ diszkrimináció tilalma; ▪ gyermek mindenkifölött álló (legjobb) érdeke; ▪ élethez, életben maradáshoz való jog; ▪ meghallgatáshoz való jog. c) család elsődleges szerepei: ▪ nyelv és kultúra megtartása; ▪ szülők elsődleges felelőssége.	<i>Gyermekek jogairól szóló New York-i Egyezmény alapján</i>
N-GY-2.	2) Oktatás fejlesztő hatása a) szegénység felszámolását segítő oktatás (1. SDG); b) egészséges életmódra nevelés (3. SDG); c) inkluzív és méltányos, minőségi oktatás (4. SDG).	<i>SDG Fenntartható Fejlődési Célok szerint</i>

1. táblázat: A gyermekkorról szóló egyes nemzetközi dokumentumok CFC-kompetenciátartalmait (saját összeállítás)

A CFC-kompetenciák összefüggéseit és azok szintjének értelmezését az 1.0. képlet és az abból képzett továbbiak mutatják. A képletek kifejezik a családi kompetenciák alakításában a család (szülők), a társadalom (intézmények és közösségek), valamint a pedagógia művelésének szerepét és felelősségét. A CFC értékét valamennyi esetben – így a nemzetközi dokumentumok (CFCN) és más, egyházi források (CFCE), valamint a neveléstudomány elméleti és gyakorlati forrásai (CFCPED) alapján, azokon belül bármely korosztályra vonatkozóan is – a családi (Cs) és a társadalmi (Tá) nevelési hatások arányszámának és további faktoroknak a szorzata adja meg.

Az egyes életkori szakaszokban a Cs/Tá arányszám lehet $\geq 1,0$ (gyermekkor) és lehet $< 1,0$ (ifjúkori és időskori nevelés), azzal, hogy az időskori nevelés arányszámának értéke a gyermekkor és az ifjúkori között van:

$$\frac{Cs^{GY}}{Tá^{GY}} \geq \frac{Cs^{Id}}{Tá^{Id}} \geq \frac{Cs^{If}}{Tá^{If}}$$

A CFC megfelelő alakulását a Cs/Tá arányszám változó értékei mellett egy jól működő (a közjóra törekvő) társadalomban további faktorok is segíthetik, hogy a családban nevelő hatás érvényesüljön, tehát összességében a $CFC \geq 1,0$ legyen.

$$CFC = \frac{Cs}{Tá} \times PED \times E$$

1.0. képlet

CFC: Átfogó Családi Kompetencia (Comprehensive Family Competence)

Cs: Családi nevelés CF-komponensei ($Cs \geq 1,0$)

Tá: Társadalmi nevelés CFC-komponensei ($Tá \geq 1,0$)

PED: Pedagógia komponensei ($PED \geq 1,0$) (neveléstudomány: PED^{Sci} és gyakorlati pedagógia: PED^{Prax})

E: Egyházi nevelés CFC-komponensei ($E \geq 1,0$)

A nevelés egyike a pozitív emberformáló folyamatoknak (a szocializáció és a művelődés mellett), és az erre vonatkozó CFC-nek kizárólagosan $n \geq 1,0$ értéke lehet. Ha ennél kisebb, akkor a CFC körében mért hatás nem a nevelés, hanem a negatív emberformáló folyamatok körébe esik. Ez egyaránt vonatkozik a Cs és a Tá értékeire, mert azoknak saját körükben is biztosítaniuk kell a fejlesztő hatást. A jó családi működés esetén a $CFC \geq 1,0$. Ha a $CFC < 1,0$, akkor az arra utal, hogy a családban nincs túlsúlyban (megsérült) a nevelő hatás, ezért azok hiánya fejlesztő beavatkozásokat igényel az okokat kiváltó egyes komponensekben.

A CFC-n belüli olyan részkompetencia, mint a CFCN (és más, a továbbiakban tárgyaltak) és annak gyermekkor, ifjúkori és időskori változatai lehetnek 1-nél kisebb értékűek ($n < 1,0$), akár csak a későbbiekben a nemzetközi dokumentumok alapján tárgyalt ifjúkori és időskori CFC-ké is, mivel a CFC egy olyan átfogó kompetencia, amelyhez a részkompetenciák csak bizonyos mutatókat adnak. Ezeket kiegyenlíthetik

a nevelő hatáshoz szükséges $n \geq 1,0$ érték eléréshez az $n = 1,0$ értéknél erősebb más mutatók, amelyek a családon belüli fejlesztési célok elsődlegességét jelzik vissza a társadalmiakra képest. Úgy is fogalmazhatjuk, hogy a társadalmi nevelési kompetenciák szükségesek, de nem elégséges feltételt képeznek, mert a társadalmi fejlesztő hatások csak támogathatják, de nem helyettesíthetik a családiakat. A gyermekvédelem családtípusaiban ugyanazt a fejlesztő hatású CFC-értéket kell elérni, mint a vér szerinti családoknál. Ez a nevelőszülők legfontosabb kihívása: az általuk nevelt gyermek is legyen felkészítve majdani saját családjának alapítására.

Az első faktor pedagógiai (PED), azzal a tartalommal, ahogyan a *Globális Nevelési Paktum* is megfogalmazza: az átfogó ökológiát célzó átfogó nevelés mindenkinek szól, világnézetétől függetlenül is megszólítva a közös, globális célokhoz való kapcsolódásra. Tehát a jó családi működést minden eredményes pedagógia segíti: a $PED \geq 1,0$ értékű (kisebb értéknél nincsen nevelő hatás). A PED lehet tudományos eredmény (PED^{Sci}) és lehet a gyakorlati pedagógia következtetése is (PED^{Prax}), mindkettőt az akadémiai, egyetemi és civil kutatóhelyek, valamint az állami, egyházi és civil szolgáltatók körében gyűjtve. Az egyházi nevelés (E) faktora jó hatásaival kölcsönösen erősítheti a PED faktorét. Az $E \geq 1,0$ értéke – a társadalmi tanításra tekintettel – képes minden esetben és mindenki számára a fejlesztés irányában elmozdítani a jó családi működéshez szükséges kompetenciaértékeket, mivel saját értéke mindig $E \geq 1,0$.

Az *1.0 képletben* az összeadás helyett szereplő szorzat a nevelés lényegét kívánja ki-fejezni. A Cs/Tá arány a nevelés fő erőterét, a közösséget jeleníti meg,³⁴ ténylegesen mutatva a társadalom (globális és abból képzett nemzeti) nevelési céljainak a családi nevelésben való interiorizációját. A képlet két faktora ezt optimalizálja saját $>1,0$ értékével. Viszont, ha akár a PED^{Sci} és a PED^{Prax} szerinti komponensek értéke hozzáadódna a Cs/Tá arányéhoz, akkor annak kedvezőtlen értékét is „kipótolná”, vagyis elfedné annak fejlesztési igényét. Szorzatként viszont a $PED \geq 1$ értékének segítő és nem helyettesítő szerepe érvényesül, tehát nem előírni akarja a családi és társadalmi közösségek számára a nevelés módját, hanem a közvetített tudással segíti egy jobb szint elérését. Ugyanez még sajátosabban is jellemzi az Egyházi faktor szerepét, amely szintén szorzatként és nem összeadásként segít(!). Fontos, hogy az Egyházi faktor nem pótolhatja a közösségi eredményességet, de segítheti azt, vagyis nem magához vonja, hanem támogatja a közösségi teendőket. Ezért az „ E ” is szorzótényező, akárcsak a PED , amelyek két „esernyőt” képeznek a közösségeknek a rájuk záporozó kihívások esetén: a PED az egyik esernyő, a másik pedig az E -esernyő, ami még a PED fölött is van, a Ferenc pápa által azonosított átfogó nevelés globális biztosítékaként. Mindenkinek szíve joga, hogy kinyitja-e az E -esernyőt (szívében-lelkében, napi életében), és ha megteszi, akkor egy sajátos erőforrást is kap a családi hatékonysághoz. Ha egy család nem nyitja ki az E -esernyőt, akkor is lehet jó a CFC értéke, mivel a PED -esernyő is mindig védi a családot. A paradigmák tehát párhuzamosak maradnak, nem keresz-

³⁴ A szakma nevelési paradigma-diskurzusaiban minden figyelem a közösség szerepére irányul.

tezik egymást, ugyanakkor a segítség sajátos dimenziójában találkoznak, amikor az egyik „ernyő” a másik fölött kinyílik, mindkettőjük ki-beecsukható.

A 2.0. *képlet* külön is megadja a nemzetközi dokumentumok alapján számítható CFCN-t, ahogyan annak alapján az egyes életkori szakaszokon belül a 2.1. *képlet* ($CFC^{N(Gy)}$) a gyermekkori, a 2.2. *képlet* ($CFC^{N(If)}$) az ifjúkori, a 2.3. *képlet* ($CFC^{N(Id)}$) az időskori nevelési hatások szintjét fejezi ki:

$$CFC^N = \frac{Cs^N}{Tá^N} \times PED^N \times E^N$$

2.0. *képlet*

CFC^N : Átfogó Családi Kompetencia (CFC) nemzetközi komponensei

Cs^N : Családi nevelés nemzetközi CFC komponensei ($Cs^N \geq 1,0$)

$Tá^N$: Társadalmi nevelés nemzetközi CFC komponensei ($Tá^N \geq 1,0$)

$$CFC^{N(Gy)} = \frac{Cs^{N(Gy)}}{Tá^{N(Gy)}} \times PED^{N(Gy)} \times E^{N(Gy)}$$

2.1. *képlet*

$$CFC^{N(If)} = \frac{Cs^{N(If)}}{Tá^{N(If)}} \times PED^{N(If)} \times E^{N(If)}$$

2.2. *képlet*

$$CFC^{N(Id)} = \frac{Cs^{N(Id)}}{Tá^{N(Id)}} \times PED^{N(Id)} \times E^{N(Id)}$$

2.3. *képlet*

Mindez vezet el a legfőbb mutató, a társadalom reprodukciós képességének biztosításához.

2.1.2. Ifjúkorról az egyes nemzetközi dokumentumokban

Az ENSZ az iskolásokkal (6–14. életév) és az ifjúsággal való (itt 14/15. életévtől, de a gyermekkori értelmezésének függvényében az ifjúkor a 18–30. életévig tart) foglalkozása nem válik el élesen egymástól, hanem átfedést is mutat: leginkább az oktatás, a jogtudatosság és a társadalmi részvételre való felkészítés köti össze azokat. A dokumentumok mindezt alapvetően az oktatás intézményrendszeréhez kötik, és csak

járulékosan vonatkoznak a családra mint nevelési színtérre. A CFC-kompetenciákat tekintve a gyermekkorban – a család primér nevelési és jogi felelőssége miatt – kisebb a környezeti támogatás relevanciája. Ehhez képest azonban az ifjúkorban – a 18–30. életkori szakasz jogi önállóságára tekintettel – elsődlegessé válik a környezeti támogatás szerepe a családdal szemben.

Az említett 4. SDG (Minőségi oktatás) szemléletében az iskola az a hely, ahol a gyermekből (iskolás) tudatos fiatal (ifjú) válik, az iskoláskorban megszerzett tudása alapozza meg a későbbi ifjúkori foglalkoztathatóságot. A tantervekbe ezért vonják be az emberi jogok, a fenntarthatóság és a békés együttélés értékeit.

Az ENSZ (UNESCO) *Globális Állampolgárságra Nevelés* programjának (*Global Citizenship Education – GCED*) célja, hogy a tanulók képessé váljanak a 21. század összetett globális kihívásainak kezelésére és a békésebb, igazságosabb világ építéséhez való hozzájárulásra. Kiemelt összetevője a két korosztályt összekötő digitális műveltség és biztonság, az egészségtudatosság és a káros szenvedélyek megelőzése, a mentális jólét erősítése, ami kulcsfontosságú a felnőtté válás küszöbén.

Az ENSZ dokumentumai az ifjúsággal mint a jövő formálóival és a változás kulcs szereplőivel foglalkoznak, aminek célja a fiatalok társadalmi bevonása, aktivitása és jogainak védelme. Az ifjúságra vonatkozó három fókuszterület közé tartozik a gazdasági (munkanélküliség ellen, vállalkozóvá válás); a békét és biztonságot érintő (fiatalok szerepe a konfliktusmegelőzésben és béketeremtésben); a harmadik pedig a klímahelyzet miatti aktivitás területe (környezeti célok elérésére mozgósítás). Az ENSZ 2018-ban indított *Ifjúsági Stratégiája* (*Youth2030*) az ENSZ egészére kiterjedő keretrendszer, amelynek célja, hogy a szervezet hatékonyabban dolgozzon a fiatalokkal és a fiatalokért, különösen a béke, a fenntartható fejlődés és az emberi jogok területén. A *Világ Ifjúsági Cselekvési Program* (WPAY, 1995) 15 kiemelt területet határoz meg – többek között az oktatást, a foglalkoztatást, az egészségügyet, a környezetvédelmet és a politikai részvételt –, amelyek mentén a kormányoknak fejleszteniük kell az ifjúság helyzetét.

Az EU *Ifjúsági stratégiája*³⁵ (2019–2027) három pillérre építve (bevonás, összekapcsolás és felelősségvállalás) ösztönzi a fiatalokat a demokratikus folyamatokban való részvételre, ezenkívül segíti a társadalmi és állampolgári szerepvállalásukat. A stratégia 11 Európai Ifjúsági Cél³⁶ elérését tűzi ki: a fiatalok összekapcsolása az EU-val; nemek közötti egyenlőség; befogadó társadalmak; tájékoztatás és konstruktív párbeszéd; mentális egészség és jóllét; lehetőség a vidéki fiataloknak; minőségi foglalkoztatás és tanulás; megfelelő tér és részvételi lehetőség a fenntartható Zöld Európa, az ifjúsági szervezetek és az európai programok megvalósítására. Az ENSZ és az EU ifjúsági stratégiáiban – akárcsak a gyermekekre vonatkozóknak – szinergiák hatnak. Így az ENSZ globális és az EU saját stratégiái párhuzamosak, akár az UN Youth 2030-at, valamint az EU Ifjúsági Stratégiáját tekintve,

³⁵ EU Youth Strategy 2019-2027: https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2026/774716/EPRS_STU%282026%29774716_EN.pdf

³⁶ European Youth Goals: https://youth.europa.eu/strategy/european-youth-goals_hu.

amelyek azonos pillérekre építenek (bevonás, felelősségvállalás, biztonságos digitális jövő), így az EU-stratégia katalizálja az ENSZ ifjúsági céljait.

A CFC összetevőire az ENSZ- és az EU-irányelveket hasonlóan lehet vonatkoztatni, mint a gyermekkor kapcsán. Mégis azzal az eltéréssel a gyermekkorhoz képest, hogy családi környezetben az ifjúkori kompetenciák fejlesztése már nemcsak a családtag felnőttek felelőssége, mivel abban mind több lehetőséget és feladatot kap maga a 15–30 éves életkorú fiatal. Az ENSZ és az EU stratégiáit a gyakorlatba bevezetni kívánó – 2002 óta négy kiadásban megjelent – COMPASS (Kompassz) kézikönyv ugyan az emberi jogi neveléshez ad útmutatást, mégis a nevelés körében értelmezhető legteljesebben az, amit a 2020-as kiadás előszava célként rögzít: *„megerősítést és bizalmat meríthetünk abból a tényből, hogy a társadalmaink rendkívül összetett problémákat is képesek etikus alapelvek mentén megközelíteni, és hogy a legembert próbálóbb időkben is lehet – és kell is – egymást támogatni és védelmezni, illetve a családot támogató környezet kompetenciái értelmezhetőek”* (Gomes, 2020, 6.).

A tárgyalt 11 *Európai Ifjúsági Cél* közül több a CFC összetevőiben is érvényesülhetne, azonban azokat nem családi, hanem társadalmi kompetenciaként, pontosabban a családot támogatni hivatott szervezetek kompetenciájaként értelmezik. Ezeket néhol pontosítják a 2024-től kezdődően készült időszakos jelentések megállapításai. Az Európai Bizottság 2025-ben közzétett 2024-es *Ifjúsági Jelentésének*³⁷ (15–29 évesek) *főbb megállapításai szerint a fiatalok több mint 70%-a részt vesz a választásokon, de komoly kihívást jelent a mentális egészségük (közel 50% küzd pszichoszociális nehézségekkel) és a digitális készségeik hiánya (28%). A 2021-ben indított Gyermekgarancia Program végrehajtásáról szóló 2026-os jelentés megállapításait már idéztük. Az EU Ifjúsági Stratégiájának időközi értékelése (2024)*³⁸ szerint a stratégia sikeresen hangolta össze a tagállami ifjúságpolitikákat, és hatékony eszközzé vált a fiatalok véleményének becsatornázására.

A CFC családi nevelési szempontjából megállapítható, hogy az ifjúkorra vonatkozó nemzetközi dokumentumokban rögzített célok és intézkedési tervek, programok a társadalom intézményeinek feladatait jelölik ki, azok tehát társadalmi, intézményi kompetenciák, nem pedig családiak. A COMPASS (Kompassz) kézikönyv is az emberi jogi neveléssel foglalkozik, azt is az iskola körébe rendelve, és annak nevelési céljait is mint „a családot támogató környezet kompetenciáit” értelmezi. A kompetenciafejlesztést tehát elsősorban nem a család, hanem a társadalom jogosultságaként és feladataként határozza meg. Így akár az ENSZ *Globális Állampolgárságra Nevelés Programjának* már tárgyalt kompetenciaelemei (digitális műveltség és biztonság; az egészségtudatosság és a káros szenvedélyek megelőzése; a mentális jólét erősítése), akár pedig az EU 11 *Európai Ifjúsági Célja* sem családi, hanem társadalmi kompetenciaként, a családot támogató szervezetek kompetenciájaként kapnak értelmezést.

³⁷ EU Youth Report 2024: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/9762377f-0899-11f0-b1a3-01aa-75ed71a1/language-en>.

³⁸ Support study for the interim evaluation of the EU youth strategy 2019–2027: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/ccf499bb-f6f0-11ee-a251-01aa75ed71a1/language-en>.

Kompetenciataralom (N-If: az ifjúkor a nemzetközi dokumentumokban)

Amíg a gyermekkort tekintve általánosítással kiemelhető volt a nemzetközi szervezetek céljaiból a „szülők szocializációs felelőssége”, addig az ifjúkorral foglalkozó dokumentumok nem a család kompetenciáit határozzák meg, hanem a társadalomét és a szervezetekét (mint az iskola is).

Az egyes nemzetközi dokumentumok alapján az ifjúkorban a „*családot támogató környezet*” megnevezésű CFC-kompetencia azonosítható. Ez *N-If* kóddal szerepel a 2. táblázatban. Az *N-If* kompetencia eredményessége elsősorban a társadalmi környezet (állami, önkormányzati és civil intézmények, egyházak) hatékonyságán múlik. Ezek mellett a családi (szülői) kötelezettségek lényegesek, de másodlagos, támogató szerepet kapnak a jogi önállósággal járó ifjúkor (18–30. életév) CFC-kompetenciáiban.

Az ifjúkor esetében (2.2. *képlet*) a gyermekkorhoz (2.1. *képlet*) képest megfordul a családi és a társadalmi feladatok aránya, ami miatt tehát a $CFC^{N(If)} \leq 1,0$ értékű lesz.

Kompetenciakód	CFC-tartalom	Háttér (Nemzetközi dokumentumok)
N-If	Családot támogató környezet	<i>Nemzetközi dokumentumokban az ifjúkorhoz tartozóan</i>
N-If-1.	Családot támogató környezet kompetenciái	<i>Kompasz (COMPASS) kézikönyv</i>
	1) Globális állampolgárságra nevelés: a) digitális műveltség és biztonság; b) egészségtudatosság és a káros szenvedélyek megelőzése; c) a mentális jólét erősítése.	<i>ENSZ Globális Állampolgárságra Nevelés Programja</i>
	2) Ifjúság társadalmi szerepére nevelés: a) bevonás; b) felelősségvállalás; c) biztonságos digitális jövő.	<i>Youth 2030 és EU Ifjúsági Stratégiája</i>
	3) Egyéni fejlesztés: a) aktív állampolgárság (választásokon részvétel); b) mentális egészség; c) digitális készségek.	<i>EU 11 Európai Ifjúsági Célja</i>

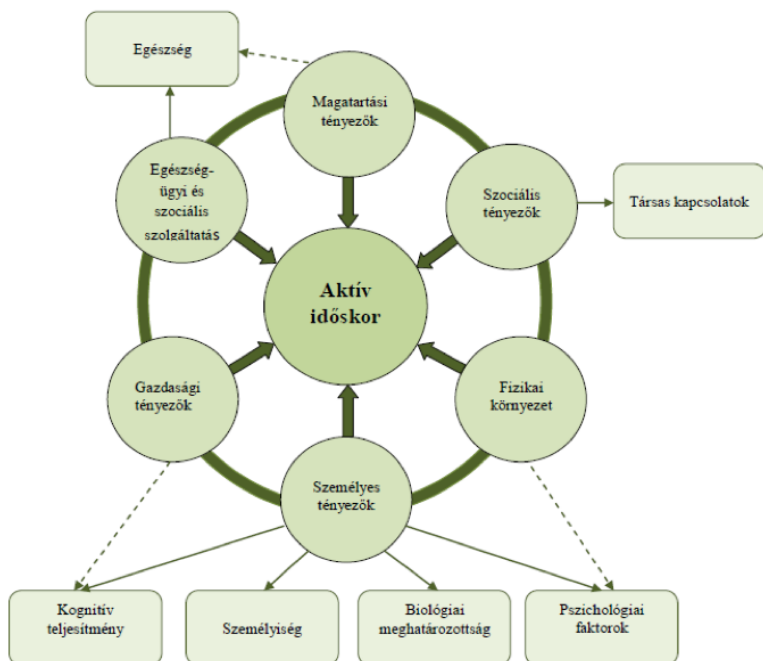
2. táblázat: Az ifjúkorról szóló egyes nemzetközi dokumentumok kompetenciatarlmai (saját összeállítás)

2.1.3. Időskorról az egyes nemzetközi dokumentumokban

Az ENSZ-nek nincs egyetlen, jogilag kötelező erejű, átfogó egyezménye kifejezetten az idősekre vonatkozóan (mint például a gyermekek, az ifjúság vagy a fogyatékos-sággal élők esetében). Ez annak ellenére van így, hogy a társadalom előregedésével összefüggő dilemmák már több mint harminc éve jelen vannak az olyan politikai diskurzusokban, amelyek elsősorban a társadalmi és a gazdasági hatásokat érintik (Brettner, 2013, 25.).

A mind több matuzsálemi életkorúra és a mind kevesebb gyermekre tekintettel is növekedett az átlagos életkor a multigenerációs családi közösségekben (függetlenül a családok teljes számán belüli arányuktól), és így az egész társadalom is előregedik. Az ENSZ dokumentumai már a folyamat kezdetén felhívták erre a figyelmet. A *Bécsi Nemzetközi Idősügyi Cselekvési Terv* (1982) volt ezek sorában az első, amely az idősödést mint globális jelenséget kezelte, és iránymutatásokat fogalmazott meg. Az *ENSZ Közgyűlés 46/91-es határozata* 1991-ben az idősekkel kapcsolatosan 18 alapelvet határozott meg öt fő téma köré csoportosítva: függetlenség; részvétel; gondoskodás; önmegvalósítás és méltóság.³⁹ A *Madridi Nemzetközi Idősügyi Cselekvési Terv* (2002) a 2. Idősügyi Világkongresszuson elfogadott WHO-anyag, amely az „Aktív idősor Politikai Keretrendszer” (*Active Ageing – Policy Framework*) programban nyert újabb értelmezést. Fontos, hogy ebben átalakult az aktív idősor meghatározása, amit hagyományosan a megbetegedésekkel, a nyugdíjas korral, az ellátástól való függőséggel azonosítottak, de a WHO „a valóságtól távol esőnek és elavultnak tekinti” az ilyen paradigma szerinti programokat. Helyette az aktív időskort lehetőségként értelmezi abban, hogy az idősek részt vegyenek a társadalmi, a gazdasági, a kulturális, a közösségi élet minden területén, sőt azt is kiemeli, hogy vegyenek részt családjaik, szűkebb és tágabb környezetük támogatásában. Mindezt természetesen a fizikai és mentális, szociális jóléti állapotukhoz és igényeikhez igazodóan tegyék. A WHO előterjesztésében az aktív idősor politikai keretrendszere ösztönzi a személyes felelősség, a korbarát környezet és a generációk közötti szolidaritás egyensúlyának megteremtését (Brettner, 2013, 44.).

³⁹ United Nations Principles for Older Persons | OHCHR (letöltés: 2026. 03. 31.).



3. ábra: Az aktív időskor koncepció összetevői (forrás: Brettner, 2013, 44.)

A 3. ábra holisztikus megközelítésben szemlélteti az „Aktív Időskor Koncepció” összetevőit. Tehát ez egy átfogó koncepció, amely rendszerszemlélettel veszi figyelembe az egészségügyi mellett a pszichológiai, társadalmi és gazdasági mutatókat is, és azokat közösségi alapú megközelítésekben értelmezi. A WHO által alkotott „Aktív Időskor Koncepció” elemei az aktivitás; autonómia; függetlenség; életminőség; várható egészséges élettartam. Az aktivitás a nyugdíjas életszakaszban nemcsak a munka világában mutatkozik, hanem a társadalmi, gazdasági, kulturális, spirituális és a civil élet területén is. A tevékeny időskor javítja a szubjektív életminőséget és növeli az élettartamot, ezért az időskor nem betegséggel teli életkori szakasz, hanem a lehetőségek időszaka (egészség + részvétel + biztonság). Ebben a koncepcióban „az autonómia teremti meg a személyes döntések, preferenciák feletti ellenőrzés képességének megőrzését. A függetlenség esély a mindennapi feladatok, az eltérő társadalmi szerepek megvalósítására a magán és a közösségi élet területén egyaránt” (Brettner, 2013, 44–45.). Ez körültekintően adja meg az időskori autonómia definícióját.

Továbbá az „Aktív Időskor Koncepció” szerint az életminőség egy komplex mutató, amely a jólét fokmérője, magában foglalva a testi és a lelki egészséget, a társas környezet támogatását, egyúttal tükrözi a személyes értékpreferenciákat (ez pedig az időskori életminőség definíciója lehet). Az „Aktív Időskor Koncepció” keretében az egészség mindazon tényezők összessége, mely megvalósítja testi-lelki és társas működésünk

zavartalanságát (ez az időskori egészség definíciója). Az „*Aktív Időskor Konceptiója*” nem tekinthető egy újabb elméletnek, de kapcsolódik azokhoz, valamint hatással van a nemzetközi és általa a nemzeti időspolitikák alakulására is.

Amíg a CFC-komponensek egy pedagógiai paradigmára (a családi nevelés átfogó szerepe) épülő, gyakorlatorientált program lehetőségét adják, addig az ENSZ-nek mint globális világszervezetnek a dokumentumai a családot segítő nemzetközi jogi védelem nyújtására törekcszenek a nemzeti jogalkotással és annak gyakorlatával. Így céljuk a család védelméhez való jog és a házasságkötés szabadsága (*Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata*, 1948, 16. cikk), a védelem mellett különösen is a gyermeknevelés segítése (*Gazdasági, Szociális és Kulturális Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya*, 1976, 10. cikk), valamint a család társadalmi alapstátuszának és a házastársak egyenlő jogainak megerősítése (*Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya*, 1966, hatályba lépés 1976, 23. cikk).

Az Európai Unió idősekkel kapcsolatos politikája a 2020-as évektől különösen is a demográfiai változások kezelésére, a méltóságteljes öregedésre és a generációk közötti igazságosságra irányul. Mivel az idősgondozás alapvetően tagállami hatáskör, az EU elsősorban iránymutatásokkal, összehangolt stratégiákkal és közös finanszírozási keretekkel avatkozik be. Ezek között a 2022-ben indult *Európai gondozási stratégia a gondozók és a gondozottak számára*⁴⁰ 2024–2025-re jutott el a végrehajtási szakaszba, aminek célja a megfizethető és minőségi tartós ápolás-gondozás biztosítása. A végrehajtásról a tagállamok jelentései alapján 2024 őszén közzétett *Előregedési Jelentés*⁴¹ hosszú távú, 2070-ig szóló gazdasági és költségvetési előrejelzéseket fogalmaz meg a nyugdíjakkal, az egészségüggyel és a tartós ápolással kapcsolatban.

Az Európai Bizottság tette közzé Az időszódésről szóló zöld könyv – A nemzedékek közötti szolidaritás és felelősségvállalás előmozdítása című dokumentumot.⁴² A célja egy szakmapolitikai vita indítása volt arról, hogy milyen hatást gyakorol ez az erőteljes demográfiai tendencia a gazdaságra és a társadalomra, a „generációk közötti méltányosság” (intergenerational fairness) elvét beépítendő minden szakpolitikába.

Az EU támogatja az ENSZ WHO által vezetett „Egészséges Öregedés Évtizede (2021–2030)” programját – amely a madridi cselekvési tervre épül – és aktívan részt vesz az ENSZ nyitott munkacsoportjában, amely az idősök jogairól szóló esetleges nemzetközi egyezményt készíti elő, tekintettel arra, hogy a népesség előregedése korunk egyik legnagyobb társadalmi kihívása. A programot az ENSZ Közgyűlése 2020. december 14-én elfogadott 75/131. számú határozatába (A/RES/75/131) foglalta és globális akciótervvé emelte.⁴³ Ennek eredményeként ez már nemcsak egy elméleti keret

⁴⁰ European Care Strategy for caregivers and care receivers: https://employment-social-affairs.ec.europa.eu/news/european-care-strategy-caregivers-and-care-receivers-2022-09-07_en.

⁴¹ 2024 Ageing Report: https://economy-finance.ec.europa.eu/system/files/2023-11/ip257_en_1.pdf és https://economy-finance.ec.europa.eu/publications/2024-ageing-report-economic-and-budgetary-projections-eu-member-states-2022-2070_en.

⁴² Az időszódésről szóló zöld könyv: <https://epale.ec.europa.eu/hu/resource-centre/content/az-idosodesrol-szolo-zold-konyv-nemzedek-kozotti-szolidarit-as,-valamint> <https://book.designrr.co/?id=69104&token=3144124100&type=FP>.

⁴³ United Nations Decade of Healthy Ageing (2021–2030): <https://docs.un.org/en/A/RES/75/131>.

(mint az *Aktív Időskor*), hanem egy konkrét cselekvési terv is tíz évre, amelyben az ENSZ összes tagszervezete (pl. az UNICEF a generációk közötti kapcsolatok miatt, az ILO a munkaügyek miatt) részt vesz. A program célja nemcsak az élettartam meghosszabbítása, hanem az egészségben eltöltött évek számának növelése. Fő cselekvési területként határozza meg: a gondolkodásmód megváltoztatását (életkorral kapcsolatos előítéletek – ageism – elleni küzdelem); a közösségek kialakítását (idősök képességeit támogató környezet kialakítása); az integrált gondozást (személyiségközpontú egészségügyi alapellátás); a hosszú távú gondozást (hozzájutás a megfelelő ellátáshoz).

Összevetve egyrészt az ENSZ „*Aktív Időskor Konceptiónak*” és a gyakorlatias „*Egészséges Öregedés Évtizede*” programnak az együttesét (ENSZ-programok), másrészt az „*Átfogó Családi Kompetencia*” (CFC) kereteit, megállapíthatjuk, hogy egyik sem elmélet, valamint az is közös bennük, hogy mindkettő célja a tevékeny időskor támogatása. Mindkettő kiemeli a közösségek szerepét, azonban az ENSZ-programok elsősorban az időskori egészség mint egyéni jó (érdek) elérésére tekintenek. Ezek ugyan növelik a megfelelő életminőséget is nyújtó társadalmi, gazdasági, kulturális, spirituális és a civil aktivitás hatékonyságát, de az autonómiát nem a családi közösség kereteiben értelmezik, hanem egyéni (individuális) célként. Csak a gondoskodás kapcsán említik a családot mint az idősöknek is biztosítandó hozzáférést a családi és közösségi gondozáshoz, azonban éppen ennek feltételeivel nem foglalkoznak.

Ehhez képest a CFC az idősök esetében is elsősorban a családi környezet hatásrendszerének fejlesztését célozza. A CFC szerepe az, hogy elsődlegesen a családi viszonyokban tárgyalja azokat az összetevőket is, amelyek az idősöket erősítik intergenerációs családi szerepeikben, ezáltal nyújtva számukra a mentális és testi egészséget erősítő hasznos élet lehetőséget.

Ez tényszerű különbség, amely nem hiányként, hanem a CFC céljaiban megnyilvánuló többletként mutatkozva arra hívja fel a figyelmet, hogy az egyéni fejlesztést igazán hatékonyan a családi közösségben érik el az idősök, de a többi generáció, így a gyermekek, ifjak és a középkorúak is, mégpedig intergenerációs dimenzióban. Erre épül a CFC legátfogóbb hatása, ami szerint – az idősök vonatkozásában és valamennyi generációt tekintve – a társadalom alapegységét képező család funkcióinak támogatásával hatékonyan képes segíteni a társadalom jó működését.

A bemutatottak szerint hiányzik az idősökre vonatkozó külön SDG, és a 4. SDG szerinti célban az LLL eszméje nem külön az idősökre vonatkozik, hanem csak a 15–64 éves korosztályt tárgyalva vonja be azokat az idősöket, akik már nyugdíj előtt állnak, de még aktívak. Ez tehát hozzávetőlegesen a munkában töltött aktivitás végéig tartó életkorra vonatkozik, és nem vonja be az idősebbeket (nyugdíjasokat), illetve nem értelmezi általában az időskori aktivitás kérdéseit. A köznevelési, szakképzési és felnőttképzési keretek mellett (Bajusz & Virágh, 2023) a 65 év feletti idősök aktivitását támogató edukáció szerepét is erősíteni kell, amihez újabb családi kompetenciatarthalmakat szükséges azonosítani.

Kompetenciataralom (N-Id: nemzetközi dokumentumokban az időskorhoz)

Az „Aktív Időskor Konceptió” és az „Egészséges Öregedés Évtizede” program a kifejtettek szerint az egyéni jóra tekint, így annak a család körébe való bevitelére adhat lehetőséget az „Átfogó Családi Kompetencia” (CFC). A CFC időskori komponenseinek meghatározásához az ENSZ- és az EU-dokumentumokból összességében kiemelhetők időskori kompetenciaelemek, amelyek fejlesztése a családban különös támogatást kaphat. A vizsgált nemzetközi dokumentum alapján fő időskori kompetenciaként (N-Id) a „tevékeny időskor” azonosítható, amelynek három részkompetenciáját foglalja össze a 3. táblázat.

Az N-Id „tevékeny időskor” kompetencia eredményessége az ifjúkori kompetenciáéhoz hasonlóan (N-If, 2. táblázat) elsődlegesen ugyancsak a társadalmi környezet (állami, önkormányzati és civil intézmények, egyházak) hatékonyságán múlik. Ezek mellett az N-Id-ben a családi (szülői) kötelezettségek is lényegesek, de az N-If-hez hasonlóan másodlagos, támogató szerepben. Ugyanakkor az időskori N-Id kompetencia komponenseiben (N-Id-1, -2 és -3), ezért – várhatóan – a mutatószámokban is közelebb van a gyermekkori N-GY komponensekéhez (NGY-1 és -2), ami megfelel annak, hogy a gyermekkorban (0–14/18 életév) az elsődlegesen fejlesztő családi környezet az időskorban ismét nagyobb szerepet kap az idősekre irányuló növekvő gondoskodás és intergenerációs együttműködések miatt.

A már tárgyaltak szerint a családi és a társadalmi nevelőhatásoknak a nemzetközi dokumentumok szerinti aránya legmagasabb a gyermekkorban, amit az időskoré nem érhet el, de az magasabb az ifjúkor ilyen mutatójának értékénél:

$$\frac{Cs^{N(GY)}}{Ta^{N(GY)}} \geq \frac{Cs^{N(Id)}}{Ta^{N(Id)}} \geq \frac{Cs^{N(If)}}{Ta^{N(If)}}$$

A nemzetközi dokumentumok alapján az időskorra megállapítható Cs/Tá nevelési értékarány:

$$N^{Id} = \frac{Cs^{N(Id)}}{Ta^{N(Id)}} < 1,0$$

3.0. képlet

N^{Id} : Időskori nevelés nemzetközi dokumentumok szerinti CFC komponensei ($N^{Id} < 1,0$)

Cs^{N-Id} : Családi nevelés nemzetközi CFC időskori komponensei ($Cs^{N-Id} \geq 1,0$)

Ta^{N-Id} : Társadalmi nevelés nemzetközi CFC időskori komponensei ($Ta^{N-Id} \geq 1,0$)

Az időskori fejlesztés (nevelés) a nemzetközi dokumentumok alapján meghatározható teljes CFC-értékét a 2.3. képlet adja meg.

Kompetenciakód	CFC-tartalom	Háttér (Nemzetközi dokumentumok)
N-Id	Tevékeny időskor	<i>Nemzetközi dokumentumokban az időskorhoz tartozóan</i>
	1) Társadalmi pozíció a) függetlenség, b) részvétel, c) gondoskodás, d) önmegvalósítás, e) méltóság.	<i>ENSZ Közgyűlés 46/91-es határozata (az idősekkel kapcsolatosan 18 alapvető határozott meg öt fő téma köré építve)</i>
N-Id-2	2) Aktív időskori részvétel a) a társadalmi életben; b) a gazdasági életben; c) a kulturális életben; d) a közösségi életben; e) családjuk támogatásában; f) környezetük támogatásában; g) a személyes felelősségvállalásban; h) a korbarát környezet alakításában; i) az intergenerációs szolidaritásban.	<i>Madridi Nemzetközi Időügyi Cselekvési Terv (2002) 2. Időügyi Világkongresszuson elfogadott WHO anyag: „Aktív időskor” (Active Ageing)</i>
N-Id-3	3) Egészséges öregedés a) gondolkodásmód megváltoztatása (ageism elleni küzdelem); b) közösségek (idősek képességeit támogató környezet); c) integrált gondozás (személyiségközpontú egészségügyi alapellátás); d) hosszú távú gondozás (hozzájutás a megfelelő ellátáshoz).	<i>ENSZ Egészséges Öregedés Évtizede (2021–2030) program</i>

3. táblázat: Az időskorról szóló egyes nemzetközi dokumentumok kompetenciartalmait (saját összeállítás)

2.2. Egyházi megnyilatkozások a CFC multigenerációs megközelítéseiben

A keresztény és azon belül is a katolikus egyházi megnyilatkozásoknak itt csak némelyikét tárgyaljuk, annak jelzése érdekében, hogy azok miként járulnak hozzá a keresztény pedagógia az „Átfogó Családi Kompetencia” (CFC) összetevőinek holisztikus értelmezéséhez. A katolikus megnyilatkozások globális kérdésekre adott globális válaszokat fogalmaznak meg, minden ember javára, a keresztény felekezeten túl a

más vallásokat követők és a vallástalanok javára is, aminek adódik egybevetése más globális, illetve kontinentális felelősséget vállaló szervezetekével (ENSZ és tagszervezetei, EU, ET). Ez utóbbiak dokumentumait a fentiek szerint már elemeztük.

2.2.1. Az egyházi és a nemzeti szervezetek egyes dokumentumainak összevetése

A CFC családi kompetencia megközelítéséhez különböző módon vehetőek figyelembe az egyházi, valamint a nemzetközi szervezetek (ENSZ, EU) megnyilatkozásai. Egyaránt az emberi személyt tisztelő humánumból indulnak ki, azonban a CFC megközelítése arra hívja fel a figyelmet, hogy az utóbbiak – a nemzetközi jog alakítóiként – elsősorban jogilag szabályoznak, ezért hatályuk is államokra és azok szakpolitikáira (szervezeteikre) vonatkoznak. A katolikus egyházi megnyilatkozások az egyént mint Isten képmására teremtet, társas lényt tárgyalják, akinek méltósága elidegeníthetetlen, és aki a családon, illetve a közösségen keresztül teljesezhet ki, amint ezzel átfogóan a katolikus szociális tanítás, szűkebben pedig a teológiai antropológia és az erkölcssteológia foglalkozik. Ennek során mind a gyermekeket és az ifjúságot, mind pedig az időseket nem csupán gondozásra szoruló csoportként, hanem a társadalom nélkülözhetetlen erőforrásaiként is kezelik. A vatikáni megnyilatkozások központi eleme az egyes generációk méltóságának védelme és a nemzedékek közötti szövetség erősítése.

Az egyházi dokumentumokban ugyanakkor az rögzül, hogy az embernek minden életkorban vannak a családon belül feladatai, ami a felnőttek számára a család összetartása, és annak során a gyermekek és minden generációnak szükséges fejlesztés biztosítása. Ezek mellett a nemzetközi – és a közreműködő nemzeti – szervezeteknek a társadalom átalakításáért folytatott harca politikai dimenzióban folyik. XIV. Leó pápa erről fejtette ki az Európai Néppárt képviselőihez intézett 2026. április 26-i beszédében,⁴⁴ hogy: *„Minden politikai tevékenység elsődleges feladata, hogy eszményi távlatot kínáljon, mivel a politika megköveteli a jövő tágas szemléletét, anélkül, hogy félnénk nehéz, sőt népszerűtlen döntéseket is meghozni, ha a közjó megkívánja. Ebben az értelemben a politika „a szeretet legmagasabb rendű formája”, mert teljes mértékben a közjó építésének szolgálatába állítható.”* (Pope Leo XIV, 2026b). Leó pápa az ideológiák torzító hatására is felhívta a figyelmet: *„Egy eszmény (ideál) követése azonban nem jelenti egy ideológia felmagasztalását. Az ideológia ugyanis mindig a valóság meghamisításának, megerősökölésének gyümölcse. Minden ideológia eltorzítja az eszméket, és az embert saját projektjének rendeli alá, elfojtva annak valódi törekvéseit, a szabadságra, a boldogságra, a személyes és társadalmi jólétre irányuló vágyát.”*

A nemzetközi szervezetek a társadalmi makrostruktúrán, elsődlegesen a társadalmi intézményeken belül megnyilvánuló viszonyok értékelésével célozzák azok szükség

⁴⁴ A fordítások a *Magyar Kurír*-ban közzétett hírből származnak: <https://www.magyarokurir.hu/hirek/leo-papa-az-europai-neppart-kepviseloikhez-nepi-politika-az-igazsag-iranti-szeretetet-igenyli>.

szerinti kritikáját és a globális szabályozáson keresztül a nemzeti politikák alakítását, nem pedig közvetlenül irányulnak a családi funkcióknak a makrostruktúrák állapotától függő és azokra visszaható helyzetével. Az EU dokumentumai tételesen nem hivatkoznak az Unió keresztény alapvetéseire, amelyeket a modern Európa alapító atyái (Adenauer, De Gasperi, Schuman) inspirációs forrásoknak tekintettek. XIV. Leó pápa ezt emeli ki az említett beszédében, amit az Európai Néppárt tagjaihoz intézett:

„Amint XVI. Benedek húsz évvel ezelőtt, úgy én is „nagyra értékelem, hogy az Önök csoportja elismeri Európa keresztény örökségét. Az európai projekt, mely a második világháború hamvaiból született, kétségtelenül abból a gyakorlati szükségből fakadt, hogy egy ilyen háború soha többé ne ismétlődhessen meg. Ugyanakkor egy eszményi távlat is meghatározza, nevezetesen az a vágy, hogy egy olyan együttműködés jöjjön létre, amely véget vet az évszázados megosztottságnak, és lehetővé teszi a kontinens népei számára, hogy újra felfedezzék közös emberi, kulturális és vallási örökségüket. Az alapító atyákat személyes hitük vezérelte, és a keresztény elveket olyan közös és egységesítő tényezőnek tekintették, amely segíthetett véget vetni a második világháborúhoz vezető bosszúvágyó és konfliktusos szellemiségnek.” (Pope Leo XIV, 2026b)

Leó pápa külön is idézte De Gasperit az eszmények követésének értelmezéséről: „...az emberi személyt helyezzük a középpontba evangéliumi testvériséget építő kovászával, az ókoriaktól örökölt jogtisztetéssel, a századok során kifinomult szépségkultuszával, valamint az évezredek tapasztalat által elmélyített igazság- és igazságosságvágyával” (Pope Leo XIV, 2026b).

A transzatlanti kultúra civilizációs gyökerei és a keresztény hagyomány különösen a gyermekekre vonatkozóan mutat hasonló jegyeket. Ez fejeződik ki abban is, hogy 1990-ben a Vatikán elsőik között – már negyedikként – csatlakozott az ENSZ Gyermekeket Jogi Egyezményéhez.

2.2.2. Egyes egyházi dokumentumok a családról

A továbbiakban egyes egyházi dokumentumokban azonosítjuk a családi nevelés CFC-komponenseinek meghatározását támogató tartalmakat. Ezek fő területei (komponensei) a feldolgozás sorrendjében a családi közösség (Szent II. János Pál pápa *Familiaris Consortio*ja alapján: $E-Cs^{CsK}$); felelősség a teremtett világért (MKPK 2008-as körlevele alapján: $E-Cs^{Ter}$); Ferenc pápa átfogó nevelési tanítása a *Laudato si'* alapján ($E-Cs^{Laud}$), valamint a két globális paktum szerint ($E-Cs^{Glob}$); XIV. Leó pápa tanítása egyrészt a nevelés reményéről ($E-Cs^{Rem}$), aztán a közjóra nevelésről ($E-Cs^{Köz}$), továbbá a szegénység leküzdéséről (a *Dilexi te*: $E-Cs^{Dil}$).

2.2.2.a) A családi közösség

II. János Pál pápa (2002) *Familiaris Consortio* ('A családi közösség') kezdetű apostoli buzdításában a család helyzetével foglalkozik a mai világban. Megállapítja, hogy: „*A család ma – sajátosságait tekintve – kétféle: pozitív sajátosságai a világban működő Krisztus üdvösségének, a negatívak az Isten szeretetével szembeszegülő ember tagadásának jelei.*” (II. János Pál, 2002, 16.).

Felsorolja az alapvető értékek torzulásait, amely „bajok forrása a szabadság rosszul értelmezett fogalma”: téves elméleti és gyakorlati felfogás; mindkét házaspár teljhatalommal rendelkezik önmagával; súlyos félreértés a szülő-gyermek kapcsolatát meghatározó tekintélyről; nehézség a lelki értékek családi áthagyományozásában; a válások növekvő száma; az abortusz bűne; a sterilizáció terjedő gyakorlata; fogamzásellenes lelkiület. A CFC-kompetenciataralmak szempontjából is kiemelendő megállapítás az, hogy „korunknak bölcsességre van szüksége” (i. m., 18.), idézve a II. Vatikáni Zsinat dokumentumát (GS 15. II.): „*A világ jövője forog ugyanis veszélyben, ha nem támadnak bölcsőbb emberek.*” Szent II. János Pál pápa felszólítja a családot: „*Család, légy, ami vagy!*”, ami tartalmazza a családi hivatás, méltóság és kötelezettség felfedezését (i. m., 30.). Megállapítása, hogy a családi közösség kezdete és ereje a szeretet, ami CFC-szempontból a generációk együttes munkálkodásában bontakozik ki.

Szent II. János Pál pápa definíciót ad a családi közösség értelmezéséhez, aminek összetevői: test és vér természetes közössége; új és eredeti közösség: egyházi közösség, amelynek lényegét a keresztény család mutatja és valósítja meg; szülői tekintély gyakorlása; önmegtagadás és önátadás; önszeretet, széthúzás, veszekedések, nézeteltérések: halálosan megsebzik a közösséget (a családot és a tágabbat is); Isten a béke szerzője: kiengesztelődésre szólít fel: az ember örömmel tapasztalja és védje meg a helyreállított egységet és közösséget (i. m., 34–35).

Külön tárgyalja a nő jogait és kötelességeit (i. m., 36.), valamint a szülők nevelői jogát és kötelezettségét: együttműködés Isten teremtményében; szeretetben és szeretetből hoznak létre egy embert; kötelezettségük a fölnevelés; a szülői nevelés hiányát alig lehet pótolni; a családi légkör megteremtése. Kifejti a szülő nevelői jogának és kötelességének főbb jegyeit: lényeges (összefügg az emberi élet továbbadásával); eredeti és elsődleges (szeretetkapcsolatra épül); elcserélhetetlen és elidegeníthetetlen (teljesen át nem ruházható, mások nem bitorolhatják) (i. m., 53.). Itt külön kifejtést kap az apai és az anyai szeretet, amely forrás, majd lelke, végül törvénye lesz minden cselekedetüknek. Az apai és anyai szeretet összetevői: szelídség; állhatatosság; jóság; szolgálatkészség; lemondásra, önmegtagadásra, önátadásra törekvés.

Szent II. János Pál pápa rögzíti, hogy a nevelésnek bizalommal és lelki erővel kell folynia, és az emberi élet lényeges kérdéseire kell irányulnia. Egyben összefoglalja (i. m., 54–60.) a nevelés lényeges területeit: az önátadás törvényének érvényesítése; szeretetközösség létrehozása. Felsorolja az önátadás azon összetevőit, ami általa min-tává, törvénnyé válik: házastársak egymás iránti szerelme; az igaz szeretet minden tette tanúság (tökéletesíti a család lelki termékenységét); nemi nevelés (a vulgarizá-

lással és az önző gyönyörvágó kielégítésének kultúrájával szemben); erényre nevelés (tisztaságra intés); a családi közösség örömförrás; nehézségek idején hatásos és hiteles pedagógia; a gyermek tudatos bevonása tevékenységbe; helytállás a társadalomban; testvérek közti kapcsolat; nemzedékek közti kapcsolat; anyagiaktól független légkör (a személye a fontos és nem a javak); az igazságosság érzékében felnőni (beleértve a személyi méltóság megbecsülését is); a szeretet iránti nagyobb érzék (saját kényelem megtagadása, őszinte törődés elsősorban rászorulókkal; más családok gyermekeinek segítése; kapcsolat a rendszeres lelkipásztori munkával (iskola, egyházközösség közösségei, lelkipásztor).

Szent II. János Pál pápa figyelmeztet az utilitarista boldogság hamisságára, ami „csak élvezet, az egyén kizárólagos kielégülése... figyelmen kívül hagyva, megtámadva az igazi jó objektív igényeit” (II. János Pál, 2011, 63.).

Kompetenciakód	CFC-tartalmak	Háttér (Nemzetközi dokumentumok)
E-Cs ^{CsK}	Családi közösség	<i>Egyházi dokumentumok a családról</i>
E-Cs ^{CsK-1}	1) Bölcsesség	II. János Pál pápa (2002) „Familiaris Consortio” (A családi közösség)
E-Cs ^{CsK-2}	2) Család, légy, ami vagy! a) családi hivatás; b) méltóság; c) kötelezettség felfedezése.	II. János Pál pápa (2002) „Familiaris Consortio” (A családi közösség)
E-Cs ^{CsK-3}	3) Családi közösségépítés a) test és vér természetes közössége; b) egyházi közösség; c) szülői tekintély; d) önmegtagadás és önátadás; e) önszeretet, széthúzás, veszekedések kerülése; f) nézeteltérések megoldása; g) békeszerzés; h) kiengesztelődés	II. János Pál pápa (2002) „Familiaris Consortio” (A családi közösség)

E-Cs ^{CsK} -4	4) A szülő nevelői joga és kötelessége a) együttműködés Isten teremő művében; b) gyermekvállalás (szeretben és szeretetből hozni létre egy embert); c) fölnevelés kötelezettsége; d) szeretetkapcsolat; e) teljesen át nem ruházható; f) családi légkör teremtése (szülői nevelés hiánya alig pótolható); g) apai és az anyai szeretet (forrása, lelke, törvénye a cselekedeteknek).	<i>II. János Pál pápa (2002) „Familiaris Consortio”</i> (A családi közösség)
E-Cs ^{CsK} -5	5) A szülői önatadás a) házastársak egymás iránti szerelme; b) az igaz szeretet tetteinek tanúsága; c) nemi nevelés (vulgarizálással és a gyönyörvág kielégítésének kultúrájával szemben); d) erényre nevelés (tisztaságra intés); e) a családi közösség örömförrás; f) nehézségek idején hatásos és hiteles pedagógia; g) a gyermek tudatos bevonása tevékenységbe; h) helytállás a társadalomban; i) testvérek közti kapcsolat; j) nemzedékek közti kapcsolat; k) anyagiaktól független légkör; l) az igazságosság tapasztalásában felnőni; m) személyi méltóság megbecsülése.	<i>II. János Pál pápa (2002) „Familiaris Consortio”</i> (A családi közösség)
E-Cs ^{CsK} -6	6) Szeretet iránti érzék a) kényelem megtagadása; b) őszinte törődés rászorulókkal; c) más családok gyermekeinek segítése; d) kapcsolat a rendszeres lelkipásztori munkával (iskola, egyházközség, lelkipásztor).	<i>II. János Pál pápa (2002) „Familiaris</i>

4. táblázat: A családról szóló egyes egyházi dokumentumok kompetenciartartalmai: Családi közösség (saját összeállítás)

2.2.2.b) Felelősségünk a teremtett világért

A Magyar Katolikus Püspöki Konferencia még 2008-ban bocsátotta ki a *Felelősségünk a teremtett világért* című körlevelét, ami kifejti, hogy az éghajlatváltozás a globális igazságosság problémájához is tartozik. A körlevél az embernek a teremtett világgal való kapcsolatát vizsgálja és a keresztény hagyomány, valamint az Egyház tanítása alapján a felelős cselekvés alapjaira és kulcspontjaira kíván rámutatni. Ennek értelmében

egy olyan gazdaságetikai modellt mutat be, amely a teremtet világot a közjó részeként szemléli és így megőrzését nem kizárólag a piaci elvek alapján látja biztosítottnak (MKPK, 2008, 15.). A globális környezeti válságban való túlélés etikája három koncepciójának⁴⁵ közös elemeként határozható meg az erkölcsi fejlesztés szükségessége és a felelősség kérdésének középpontba állítása (Kozma, 2023b). Pálvölgyi Ferenc (2004, 90.) kiemeli az erkölcsi érzék (lelkiismeret), vagyis az erkölcsi intelligencia (MQ) helyes nevelésének feladatát. Szerinte „lehetséges egy közös pedagógiai értékrendszer felállítása, mely kielégíti a korszerű nevelés egyéni és társadalmi igényeit, ugyanakkor nem ellentétes egyetlen konstruktív értéken alapuló világnézettel sem” (Pálvölgyi 2004, 93.).

Mindez megalapozza az átfogó nevelési kompetenciák azonosítását a nevelés elsődleges színterét jelentő családban, amelyek aztán a Szentszék globális célkitűzéseit követve válhatnak konkréttá az 5. táblázatban foglaltak szerint:

Kompetenciakód	CFC-tartalom	Háttér (Egyházi dokumentumok a családról)
E-Cs ^{Ter}		<i>Egyházi dokumentumok a családról: teremtett világ</i>
E-Cs ^{Ter} -1	Felelősség a teremtet világért	<i>Felelősségünk a teremtet világért. MKPK, 2008</i>

5. táblázat: A családról szóló egyes egyházi dokumentumok kompetenciataralmai: Felelősség a teremtet világért (saját összeállítás)

2.2.2.c) Ferenc pápa átfogó nevelése

Napjainkra a környezeti nevelés középpontjába az átfogó ökológia mint a fenntartható fejlődés új koncepciója került, amely Ferenc pápa által 2015-ben kibocsátott *Laudato si'* ('Áldott légy') kezdetű enciklikájában kifejtettek szerint a tudományos és spirituális alapokra egyaránt épít (Ferenc pápa, 2015). Az átfogó ökológia a változásra fókuszál, mely átalakulást Ferenc pápa az ökológiai megtérésben fogalmazza meg. Két kulcsfogalom a mértéktartás és az alázat, amiről Ferenc pápa ezt állapítja meg: „*Nem könnyű elérni ezt az egészséges alázatot és a boldog mértéktartást, ha öntörvényűvé válunk, ha kizárjuk Istent életünkől és saját énünk veszi át az ő helyét, ha úgy véljük, hogy szubjektivitásunk határozza meg, mi a helyes és mi a rossz*” (Ferenc pápa, 2015, 130., LS 224.).

A Ferenc pápa által 2019-ben elindított *Globális Nevelési Egyezmény* (Pope Francis, 2023b) alapján végzett munka értékelésére és a további fejlesztések megtervezésére tartottak nemzetközi konferenciát a Vatikánban 2022. június 1-jén. Ezen Ferenc pápa utalt a Lazio Régió rektoraival kevéssel korábban történt találkozásra, ahol a remény

⁴⁵ Az elsőben László Ervin jövőkutató (1977) szerint csökkenti kell az önzés és a haszonelvűség dominanciáját és növelni kell a szolidaritás eszméjének jelentőségét, a másodikat mint a világ újraevangelizálását Szent II. János Pál pápa fogalmazta meg (1995), a harmadikban Hans Küng német moráleteológus szerint (1995) a posztmodern világ-helyzetben „morális paradigmaváltás” szükséges, ami nem értékvesztéssel, hanem értékátalakulással jár.

szerepét emelte ki számukra, mint a nevelés, az egyetemi képzés átfogó feladatát. Ferenc pápa nemcsak a hívők, hanem mindenki számára rögzíti a másokkal közösségben megélt egyéni fejlődés fontosságát, ami tehát a *Laudato si'* átfogó ökológiájára épülő átfogó nevelés újabb összetevője, pontosabban a nevelés során alakítandó új kompetencia: az átfogó ökológiára irányuló fejleszthetőség kompetenciája, a pápai megnyilatkozások kapcsán az előzőekben már tárgyalt összetevőkkel (Pope Francis, 2022a).

Csakis ez lehet az individuális kultúrák ellenszere, ezért a *Globális Nevelési Egyezmény* egy átfogó folyamat kialakítását indíthatja el. Megvalósítása sürgető; az én kultusza helyett az együttműködést igényli, az emberiség egész családjának közösségében. Ferenc pápa ezért elköteleződésre hívta a családokat, a közösségeket, az iskolákat, az egyetemeket, az intézményeket, a vallásokat, a kormányokat és az egész emberi családot, hogy „érett férfiakat és nőket neveljenek” (Kozma, 2023, 24.).

Korábban nem látott globális helyzetet és feladattömeget képeznek az anómiás időkben egyetlen emberöltő alatt katasztrofálissá torlódott kihívások. Ezekre azonban nemcsak a kormányok valamiféle ideológia szerinti politikája szintjén kell válaszolni (Pope Leo XIV, 2026b). Az átfogó ökológiára irányuló fejleszthetőség sajátos kompetenciája, valamint a reményre való készség kompetenciája mellett a válságban való helytállás kompetenciáját egyaránt és egyidejűleg kell fejleszteni a gyermekekben, a fiatalokban és minden generációban. Valamennyi korosztálynak egyszerre kell helytállnia, már nemcsak egy elkerülendő jövőben, hanem a válságos jelenben is, hogy az egyes életkori kompetenciák multigenerációs eredője szinkron válaszokat adjon (Kozma, 2023, 27.). A válságban való helytállás kompetenciája tehát eltér a korábbi korszakokétól, már csak azért is, mert azok pedagógiai dimenziója alapvetően megmaradt az akkori európai kultúrkörben. Napjaink globális válsága a tradicionális módszertanokkal szemben a globálisan kialakítandó kompetenciák igényét hozza magával (Kozma, 2023, 28.), hiszen a tradicionális értékvilágok felszívódnak az átláthatatlan jelenben. Az európai kultúra tudatvesztése a társadalmi anómia legfőbb kiváltójaként tesz mindent relatívvá, a gondok legmélyebbre hatoló gyökere az emberi személy Teremtőjéhez való viszonyának eliminálása. Ferenc pápa (2022b) kiemeli: „A válságra való nevelés nagyon fontos. Ily módon a válság »kairosszá« válhat, egy kedvező pillanattá, amely új utakra ösztönözhet bennünket.” A válságra nevelésben a nevelő, a szülő és a pedagógus szerepe is módosul: azon túlmenően, hogy átadja a tudást, ami természetesen a múltból ered, a fiatalokat a jövő felé kell irányítani, ahhoz való készségekkel ellátni, új kompetenciákat fejleszteni. Az előzőekben tárgyaltakból adódnak a jövőbe vezető, vagyis a válságban való helytálláshoz nélkülözhetetlen új kompetenciák: a remény, a fejleszthetőség, a tanulási és a mások tanulását segítő kompetenciák.

Az emberi személynek a közösségben, és mindenekelőtt a családban megvalósítandó fejlesztése során elsődlegesen tehát az átfogó ökológiát célzó fejleszthetőség kompetenciáját kell kialakítani, amely egy sajátosan új kompetencia, aminek szükségességét a 21. század globális és egyre mélyülő, komplex kulturális, egészségügyi, biztonsági, gazdasági válságai mutatják (Kozma, 2023, 28.). Az átfogó ökológiára nevelés mindez

által új keretbe foglalja a – keresztény – nevelés részterületeit, mint a testi, értelmi, erkölcsi, esztétikai és érzelmi, élethivatásra nevelést (Tarjányi, 1999).

A *Globális Családpaktum* elindításakor⁴⁶ Ferenc pápa kiemelte (Pope Francis, 2023a) azt a meggyőződését, amit a 2016-ban kibocsátott *Amoris Laetitia* kezdetű apostoli buzdításában így fejezett ki: „*a család java döntő fontosságú a világ és az Egyház jövője szempontjából*” (Ferenc pápa, 2016, 20.). „*Ne feledjük, hogy a család mindenkire kedvező hatással van, hiszen közös létrehozója. E téren maguk a családok lehetnek – a családoknak kell lenniük – az út tanúinak és főszereplőinek.*” – hangzott Ferenc pápa üzenete a *Globális Családpaktum* kihirdetése kapcsán (Pope Francis, 2023c).

Ebben az értelemben a *Globális Családpaktum* célja annak biztosítása, hogy az egyház és a társadalom együttesen lépjen fel, hogy hangot adjon a családról való globális gondolkodásnak, amely hitelesen tiszteletben tartja azt, ami a keresztény antropológia szerint a család: élet- és szeretetközösség; a házastársak közötti felbonthatatlan szövetség; önátadás; kölcsönös segítség; hűség; stabilitás; gyermeknemzés és -nevelés; a nemzedékek találkozása és hozzájárulása a közjóhoz⁴⁷ (VI. Pál, 2007, 691–699.).

Kompetencia-kód	CFC-tartalom	Háttér (Egyházi dokumentumok a családról)
E-Cs	Átfogó nevelés	<i>Egyházi dokumentumok a családról</i>
E-Cs ^{Laud-1}	1) Közös otthonunk a) mértéktartás; b) alázat, c) a természet és a környezet szeretete; d) a teremtetett világ tisztelete.	<i>Ferenc pápa: Laudato si' kezdetű enciklika közös otthonunk gondozásáról</i>
E-Cs ^{Glob-1}	2) Az átfogó nevelés szerepe a) a remény szerepe; b) az én kultusza helyett együttműködés; c) a közösségben megélt egyéni fejlődés; d) átfogó ökológiára irányuló fejleszthetőség; e) az emberiség családjához tartozás; f) válságban való helytállás; g) korosztályok együttes helytállása; h) a fiatalokat a jövő felé irányítani; i) fejleszthetőség; j) saját és mások tanulását segítő kompetenciák.	<i>Globális Nevelési Paktum (2019)</i>

⁴⁶ Ferenc pápa a Globális Családpaktum elindításáról tartott 2023. május 12-i római konferenciabeszédében.

⁴⁷ Lásd: VI. Pál pápa: *Gaudium et Spes*. A II. Vatikáni Zsinat *Gaudium et Spes* kezdetű lelképásztori konstitúciója az Egyházzól a mai világban. 1965. december 7. Ebből a családi kompetenciákra tekintettel különösen *A házasság és a család méltóságának megbecsülése* c. fejezet. A 2000-es kiadású kötet mellett elérhető online is: https://www.vatican.va/archive/hist_councils/ii_vatican_council/documents/vat-ii_const_19651207_gaudium-et-spes_hu.html.

E-Cs ^{Glob} -2	3) A család java döntő a) élet- és szeretetközösség kialakítása; b) felbonthatatlan házastársi szövetség; c) önátadás; d) kölcsönös segítség; e) hűség; f) stabilitás; g) gyermeknemzés és -nevelés, h) nemzedékek együttműködése, i) hozzájárulás a közjóhoz.	<i>Globális Családpaktum (2023)</i>
-------------------------	--	---

6. táblázat: A családról szóló egyes egyházi dokumentumok kompetenciataralmai: Átfogó nevelés (saját összeállítás)

2.2.2.d) XIV. Leó pápa a nevelés reményéért

2025. október 30-án XIV. Leó pápa nagy erejű üzenettel fordult az oktatás (nevelés) világának jubileumi eseményein részt vevő⁴⁸ fiatalokhoz: „*Ne engedjétek, hogy az algoritmus írja élettörténeteket!*” (XIV. Leó, 2025a). Ennek és a beszéd további üzeneteinek ismerete jelentősen hozzájárul a családi kompetenciák azonosításához, hiszen ott sem csak a tanulók és tanárok iskolai világáról volt szó, hanem a beszédben „vezércsillagoknak” azonosított szülőkkel és más nevelőkkel, papokkal való együttműködésről, tehát a családi viszonyok közti és azt támogató nevelkedésről. Ezek az üzenetek már utalnak a három nappal korábban, október 27-én meghirdetett „Új reménytérképek rajzolása” kezdetű apostoli levél tartalmaira, annak egyes vonatkozásait a fiatalok számára megfogalmazva.⁴⁹ Ezek mindegyike a CFC újabb összetevője, közülük egyesek a hitre nevelés körében kapnak szerepet, mások pedig minden embernek szóló, globális tartalmakat fogalmaznak meg, Leó pápa tanítása szerint három új nevelési kihívás köré csoportosítva:

⁴⁸ Az oktatás világának jubileuma (más néven a nevelés világa jubileuma) a katolikus egyház által meghirdetett 2025-ös jubileumi szentév egyik kiemelt eseménye volt, amin a magyar Hetvenkét Tanítvány Mozgalom Pedagógus Műhelyének magcsoportja is részt vett: <https://www.magyarurir.hu/kulhoni/az-oktatas-vilaganak-jubileuma-magyarok-is-reszt-vettek-jovo-neveleserol-szolo-kongresszuson>.

⁴⁹ XIV. Leó pápa korábban matematikatanár is volt, amit a 2025. október 30-i beszédében említ is, és a tanári-nevelői tapasztalatok a jelenlegi kommunikációban is hatnak: „Nagy izgalommal vártam ezt a pillanatot: társaságotok ugyanis azokat az éveket idézi fel bennem, amikor matematikát tanítottam hozzátok hasonló élénk fiataloknak. Köszönöm, hogy ilyen készségesen választottok, és ma itt vagytok, hogy osztozzatok azokon a gondolatokon és reményeken, amelyeket rajtatok keresztül barátainknak is küldök a világ minden tájára. [...] Egykori matematika- és fizikatanárként engedjétek meg, hogy egy kis számolásra hívjalak benneteket. Hamarosan talán matematikából is irtok dolgozatot...”

1. kihívás: „A nevelés arra tanít, hogy felfelé tekintsünk, mindig egyre magasabbra.”

Megjegyzés: Ez a nevelés spirituális dimenziója, amely túlmutat a pusztá ismeretátadásra vagy a viselkedés formálásán.

- a) Leó pápa szerint „[e]z a szint az emberi lélek »legbelső magjával« foglalkozik: az élet értelmének keresésével, a belső békével és a nálunk nagyobbhoz (Istenhez vagy az egyetemes értékekhez) való kapcsolódással”.

- Kompetenciaként ezt úgy azonosíthatjuk, mint az élet értékének ismerete: **„keresztény életcél”**.

- b) „A hit nélküli élet nem élet, csak tengődés.”

- Ennek kompetenciátartalma a keresztény értékrend lényegivé tétele: **„keresztény életvitel”**.

A hitre nevelés az Istennel való személyes kapcsolat ébresztése, elmélyítése és egy keresztény értékrend kialakítása. A lexikális ismeretek elsajátításán túl egy olyan életformát is megmutat, amelyben a hit a mindennapok szerves részévé válik.

- c) „Ezért ma arra hívlak benneteket, hogy szövetkezzetek, új nevelési korszakot kezdjétek, amelyben mindannyian – fiatalok és felnőttek – az igazság és a béke hiteles tanúivá válunk. Ezért azt mondom nektek: arra kaptatok meghívást, hogy *truth-speakers* és *peace-makers* legyetek, tehát olyan emberek, akiknek a szava hiteles, és akik békét teremtenek. Vonjátok be kortársaitokat is az igazság keresésébe és a béke ápolásába oly módon, hogy e két dolog iránti szenvedélyeteket kifejezitek életetekkel, mindennapi beszédekkel és tetteitekkel.”

- Kompetenciátartalma: **„igazságra épülő békeszeretet”**.

(Ez a hitvallásra – Istenhez való viszony – megvallására való képesség kortársak és más korosztályok között, amely a hit tudatosítására, tanúságtévő életformára, a belső szabadság megélésére és bátorságra, közösséghez tartozásra épít.)

- d) „...ti magatok fogalmaztátok meg az első új kihívást, amelyre a globális nevelési paktumunkkal válaszolnunk kell, egy világos és erőteljes kívánság formájában: *Segítsetek bennünket a belső életre neveléssel!* Ez a kérés mélyen megérintett. Nem elég, ha nagy tudásunk van, ha közben nem tudjuk, kik vagyunk, és mi az élet értelme.

- Kompetenciátartalma: **„azonosulás az élet értelmével”**.

- e) A társadalom „képtelen az ember spirituális dimenzióját is nevelni, nem csak technikai, társadalmi és erkölcsi dimenzióit.”

- Kompetenciátartalom: **„etikai érzékenység”**.

- f) A végtelen utáni vágyunk az iránytű, amely azt mondja: „Ne elégedj meg! Valami nagyobbra születted!”, „Ne tengődj, hanem élj!”

- Kompetenciátartalom: **„életúttervezés”**.

2. kihívás: A digitális nevelés:

- a) „Használjátok bölcsen a technológiát, de ne engedjétek, hogy a technológia használjon titeket.”
 - Kompetenciataralom: a **„digitális technológia uralása”**.
- b) „A mesterséges intelligencia is korunk egyik nagy újdonsága – egyike a rerum novarumnak, vagyis az új dolognak –; de nem elég „intelligensnek” lenni a virtuális valóságban, hanem emberségesnek is kell lennünk másokkal, ápolva érzelmi, spirituális, társas és ökológiai intelligenciánkat.”
 - Kompetenciataralom: az **„AI emberséges használata”**.
- c) „Tanuljátok meg emberivé tenni a digitális világot, hogy az a testvériség és a kreativitás tere legyen, ne pedig börtön, amelybe magatokat zárjátok, és ne váljon függőséggé vagy meneküléssé.”
 - Kompetenciataralom: az **„AI kreatív uralása”**.
- d) „Ne a világháló turistái, hanem a digitális világ prófétái legyetek!”
 - Kompetenciataralom: a **„digitális világ uralása”**.

3. kihívás: Békére nevelés:

„a globális nevelési paktum középpontjában áll”.

- a) „A szíveket is le kell fegyverezni, lemondva minden erőszakról és durvaságról.”
 - Kompetenciataralom: az **„erőszak és durvaság elutasítása”**.
- b) „Így a lefegyverző és lefegyverzett nevelés egyenlőséget és növekedést hoz mindenkinek, elismerve minden fiú és lány egyenlő méltóságát, anélkül, hogy a fiatalokat két csoportra osztaná: néhány kiváltságosra, akik drága iskolákba járhatnak, és sokakra, akik nem részesülhetnek oktatásban.”
 - Kompetenciataralom: az **„egyenlőségből fakadó méltóság”**.
- c) „Legyetek a béke munkálói elsősorban ott, ahol éltek: a családban, az iskolában, a sportban és a barátaitok között,
 - Kompetenciataralom: a **„béke minden közösségben”**.
- d) „... miközben nyitottan fordultok azok felé, akik más kultúrából jönnek.”
 - Kompetenciataralom: a **„békére nyitottság idegenekkel”**.

Ezeket a kompetenciataralmakat emelte ki Zsódi Viktor piarista tartományfőnök is a *Disegnare nuove mappe di speranza* kezdetű apostoli levélről 2025. október 28-án közzétett ismertetőjében (Zsódi, 2025).

Kompetenciakód	CFC-tartalom	Háttér (Egyházi dokumentumok a családról)
E-Cs ^{Rem}	A nevelés reménye	<u>Egyházi dokumentumok a családról: Remény</u>
E-Cs ^{Rem-1}	1) Tekintsünk magasabbra a) keresztény életcél; b) keresztény életvitel; c) igazságra épülő békeszeretet; d) azonosulás az élet értelmével; e) etikai érzékenység; f) életúttervezés.	<i>„Ne engedjétek, hogy az algoritmus írja élettörténeteket!”</i> XIV. Leó pápa a fiatalokhoz (2025)
E-Cs ^{Rem-2}	2) Digitális nevelés a) a digitális technológia uralása; b) az AI emberséges használata; c) az AI kreatív használata; d) a digitális világ uralása.	<i>„Ne engedjétek, hogy az algoritmus írja élettörténeteket!”</i> XIV. Leó pápa a fiatalokhoz (2025)
E-Cs ^{Rem-3}	3) Békére nevelés a) az erőszak és durvaság elutasítása; b) béke minden közösségben; c) békére nyitottság idegenekkel szemben is	<i>„Ne engedjétek, hogy az algoritmus írja élettörténeteket!”</i> XIV. Leó pápa a fiatalokhoz (2025)

7. táblázat: A családról szóló egyes egyházi dokumentumok kompetenciartalmait: A nevelés reményének kihívásai (saját összeállítás)

2.2.2.e) A közjóra nevelés Leó pápánál

XIV. Leó pápa külön is foglalkozik a közjóra való készség szerepével.⁵⁰ Az *Új reménytérképek rajzolása* kezdetű apostoli levelében fogalmazza meg a *Gravissimum educationis* mint iránytű szerepét tárgyalva a keresztény nevelésben:

*„A nevelés értékét nem csupán a hatékonyság mutatóin méri: mércéje az emberi méltóság, az igazságosság, a közjó szolgálatának képessége. Ennek az átfogó antropológiai látásmódnak kell a katolikus pedagógia tartóoszlopának maradnia. Ez – Szent John Henry Newman gondolkodását követve – szembemegy azzal a kizárólag piaci szemlélettel, amely napjainkban gyakran arra kényszeríti az oktatást, hogy pusztán a funkcionalitás és a gyakorlati hasznosság szempontjaihoz igazodjon.”*⁵¹ (XIV. Leó, 2026, 24–25.).

⁵⁰ A közjót korábban már többször kiemeltük: a keresztény társadalmi tanítás kapcsán, az MKPK 2008-as *Felelőségünk a teremtett világért* című körlevelében, a *Gaudium et Spes*re hivatkozva, valamint Ferenc pápánál a *Globális Családpaktum* szerint a családi nevelés feladataként.

⁵¹ Vö. Newman, 2001.

Tehát a közjó szolgálatára való képesség is mutatója a keresztény nevelésnek. XIV. Leó pápa az Európai Néppárt képviselőihez intézett 2026. április 26-i beszédében a közjót a politikai tevékenység céljaként tárgyalja. Kiemeli, hogy a közjó érdekében nehéz döntések meghozatalára is képesnek kell lenni, továbbá tartózkodni kell valamely ideológia felmagasztalásától, mert az képes elfojtani az ember igazi törekvéseit a szabadságra, a boldogságra, a személyes és társadalmi jólétre. A személyes kapcsolatok, kontaktok fontosak, ezért a közjót célzó politikai cselekvést a digitális diadalmá-mor korában is vissza kell hozni az analóg valóságba (Pope Leo XIV, 2026b).

Az ebből adódó CFC-kompetenciatartalom is a „közjóra nevelés” lehet. Ez épít arra, amikor XIV. Leó pápa a *Dilexi te...* kezdetű apostoli buzdításában idézi XVI. Benedek pápának a közjóra vonatkozó kijelentését a *Caritas in Veritate* enciklikából. Megállapítja, hogy a harmadik évezred kezdetét jelző többszörös válságok közepette Benedek pápa tanítása határozottabban politikai fordulatot vett: „*minél inkább törekszünk arra, hogy a közjót felebarátaink valós szükségleteinek megfelelően biztosítsuk, annál hatékonyabban szeretjük őket.*” Ezért jelenti ki Benedek pápa a *Caritas in Veritate* enciklikában azt, hogy „*minél inkább törekszünk arra, hogy a közjót felebarátaink valós szükségleteinek megfelelően biztosítsuk, annál hatékonyabban szeretjük őket.*” (Pope Leo, 2025). A CFC-t tekintve a családi nevelésnek ebben a vonatkozásban kell felkészítenie a közjót célzó társadalmi szerepvállalásra is.

Kompetenciakód	CFC-tartalom	Háttér (Egyházi dokumentumok a családról)
E-Cs ^{Köz}	Közjóra nevelés	<i>Egyházi dokumentumok a családról: Közjóra nevelés</i>
E-Cs ^{Köz-1}	1) A nevelés értéke a) emberi méltóság; b) igazságosság; c) a közjó szolgálata.	<i>XIV. Leó pápa Új reményterképek rajzolása kezdetű apostoli levele</i>
E-Cs ^{Köz-2}	2) Döntésképeség a közjó szolgálatában a) tartózkodás ideológia felmagasztalásától; b) a saját szabadság, boldogság, személyes és társadalmi jólét érvényesítése; c) személyes kapcsolatok építése; d) közjót célzó politikai cselekvés szerepe; e) analóg valóságban élni digitális környezetben is.	<i>XIV. Leó pápa: az Európai Néppárt képviselőihez intézett 2026. 04. 26-i beszéd</i>

8. táblázat: A családról szóló egyes egyházi dokumentumok kompetenciatartalmai: A közjóra nevelés kihívásai (saját összeállítás)

2.2.2. f) Az emberi méltóság: munka és szegénység, odafigyelés

A *Dilexi te...* kezdetű apostoli buzdításában XIV. Leó pápa a munkára nevelés szerepét is kifejti: a hátrányos helyzetben lévők olyan munkához való segítése, amely biztosítja képességeik fejlesztését és méltóbb életet nyújt. „*A munka által teljesebb emberré válunk, emberségünk virágzik, a fiatalok csak a munka által válnak felnőtte*” (Pope Leo XIV, 2025, [115]). Leó pápa a szegénység teljes körű értelmezését adja, sorolva annak formáit, amelyek a megélhetési nehézségek mellett társadalmi marginalizáltságból is adódnak: „*akiknek nincsenek eszközeik arra, hogy hangot adjanak méltóságuknak és képességeiknek, az erkölcsi és lelki szegénység, a kulturális szegénység, azok szegénysége, akik személyes vagy társadalmi gyengeségben vagy törékenységekben vannak, azok szegénysége, akiknek nincsenek jogaik, nincs terük, nincs szabadságuk*” (Pope Leo XIV, 2025, [9]).

Kompetenciataralom: „munka és szegénység”

- a „munkára való készség”,
- „a szegénység leküzdését támogató készség” (megélhetési, erkölcsi, lelki)

Ezt az utat követve egy újabb fontos kompetencia fogalmazódik meg: „*figyelni akarunk a másakra, minden egyes emberre, ott, ahol vagyunk, ahol élünk; továbbadjuk ezt a magatartást már a családban, és konkrétan megéljük a munkahelyünkön, az iskolában, a különféle közösségekben, a digitális világban, mindenütt – elmegyünk a perifériákig, és Isten gyengédségének tanúivá válunk*” (XIV. Leó, 2025b).

Kompetenciataralom: a „másakra figyelés”

Leó pápa ezzel továbbviszi Ferenc pápának a szegénységre vonatkozó megállapításait, aki a 2013-as beiktatásakor mondott székfoglaló beszédében is már ezekre irányította a figyelmet, továbbá visszaköszönnek az *Evangelii Gaudium* (Az Evangélium öröme) kezdetű apostoli buzdításában, amely a társadalomba kilépő egyház programját fogalmazta meg (Ferenc pápa, 2014), valamint folytatódik a *Laudato si'* ('Áldott légy', 2015) kezdetű enciklikájában, továbbá az *Amoris Laetitia* ('A szeretet öröme', 2016) kezdetű apostoli buzdításában. Végül XIV. Leó pápa a *Dilexi te* kezdetű apostoli buzdításában is üdvözölte, hogy a szegénység felszámolását az ENSZ is az egyik millenniumi céljává tette (Pope Leo XIV, 2025 [10]). A *Dignitas infinita* már elemzett módon szól az emberi személy méltóságáról, amely megsértésének területeit a negyedik fejezete azonosítja, a II. Vatikáni Zsinat tanítására is hivatkozva. (Dignitas, [34]). Ezek többsége a gyermeket, felnőttet és időset is érinti, tehát CFC-komponensekként azonosíthatóak, a családon belüli nevelésbe, multigenerációs fejlesztésbe vonhatóak. Ilyen a szegényekkel (és minden kiszolgáltatottal) való szolidaritás, segítségnyújtás; a háború elkerülése, önvédelem, az áldozatok segítése; a migránsok méltóságának tisztelete; az emberkereskedelem (szerv- és személykereskedelem, prostitúció, kábítószer- és fegyverkereskedelem, terrorizmus) elleni fellépés; a szexuális visszaélések, a nők elleni erőszak, az abortusz, a béranyaság, az eutanázia és asszisztált öngyilkosság elkerülése; fogyatékkal élők leselejtezésének és a digitális erőszaknak a megszüntetése. A dokumentum külön foglalkozik a nemi különbségeket tagadó genderelmélettel és a nemváltással. (Dignitas, [33]–[62]).

Kompetenciataralom: az „emberi méltóság védelme”

Kompetenciakód	CFC-tartalom	Háttér (Egyházi dokumentumok a családról)
E-Cs ^{Mél}	Emberi méltóság	<u>Egyházi dokumentumok a családról: Méltóság</u>
E-Cs ^{Mél-Dil-1}	1) Munka és szegénység a) munkára való készség; b) a szegénység formáinak ismerete: megélhetési, erkölcsi, lelki; c) a szegénység leküzdését támogató készség.	XVI. Leó pápa <i>Dilexi</i> te kezdetű apostoli buzdítása
E-Cs ^{Mél-Dil-2}	2) Másikra figyelés a) odafigyelés analóg helyzetei ▪ család, munkahely, iskola, közösségek. b) odafigyelés digitális helyzetei; c) odafigyelés Istenre ▪ Isten gyengédségének tanúságtétele (szabadság, boldogság, személyes és társadalmi jólét).	XVI. Leó pápa <i>Dilexi</i> te kezdetű apostoli buzdítása
E-Cs ^{Mél-Dig-1}	1) Méltóság a) szegényeknek, kiszolgáltatottaknak szolidaritás, segítségnyújtás; b) háború elkerülése, c) önvédelem, d) áldozatok segítése; e) migránsok méltósága; f) emberkereskedelem elkerülése: ▪ szerv- és személykereskedelem, ▪ prostitúció, ▪ kábítószer- és fegyverkereskedelem, terrorizmus; g) szexuális visszaélések elkerülése; h) nők elleni erőszak elkerülése; i) abortusz elkerülése; j) béranyaság elkerülése; k) eutanázia, asszisztált öngyilkosság elkerülése; l) fogyatékkal élők leselejtezésének elkerülése; m) digitális erőszak elkerülése.	<i>Dignitas infinita – Nyilatkozat az emberi méltóságról</i>

9. táblázat: A családról szóló egyes egyházi dokumentumok kompetenciatarlmai: Az emberi méltóságra nevelési kihívásai (saját összeállítás)

2.2.2.g) Nevelési kötelezettségvállalások és prioritások a CFC számára

A jelen tanulmány első része (Kozma, 2025b) foglalta össze azt, hogy a XIV. Leó pápa *Új reménytéreképek rajzolása* kezdetű apostoli levelében (Pope Leo, 2025b) tárgyalt karizmák a kompetenciák mellett teljesítik ki a nevelés lehetőségeit, amely nevelői karizmák nem rögzítettek, hanem élő válaszok minden kor szükségleteire. A kompetenciák fejleszthetők a családon belül, de eltérően a karizmákétól, és együtt hatásuk nyújtja a nevelés hatékonyságát (Kozma, 2025b, 73.). A karizma a Szentlélek kegyelmi ajándéka, amely az Egyház (felebarát vagy a közösség) javára végzett szolgálatban mutatkozik meg. Ezért az „Átfogó Családi Kompetencia” összetevője az adott karizma azonosítására való készséget jelenthet: a saját vagy másban észlelt karizma elfogadásának, kibontakozásának segítése a többiek szolgálatára; a pozitív jövőképpel a remény, a bizalom és odafordulás, a szolidaritás felkeltése; valamint más karizmájának elfogadása, használatának segítése.

Kompetenciataralom: a „karizmák” (NCSKar)

Diego Mattei az *Új reménytéreképek rajzolása* kezdetű apostoli levélről szóló ismertetésében foglalja össze az egyetemes testvériségre való nevelést célzó hét kötelezettségvállalást, amit Leó pápa emelt ki Ferenc pápa *Globális Nevelési Egyezményéből* (paktumából): a személy középpontba állítása; a gyermekek és fiatalok meghallgatása; a nők méltóságának és teljes részvételének előmozdítása; a család mint első nevelő alany elismerése; nyitás a befogadásra és az inklúzióra; a gazdaság és a politika megújítása az ember szolgálatában; közös otthonunk őrzése (Mattei, 2026, 36–37.). A hét kötelezettségvállalás mellett figyelembe kell venni, hogy azokhoz Leó pápa három prioritást is kapcsolt:

„Az első a belső életre vonatkozik: a fiatalok mélységre vágyanak; olyan terekre van szükség, amelyek lehetővé teszik az elcsöndesedést, a megkülönböztetést, a lelkiismeretünkkel és az Istennel folytatott párbeszédet. A második a humánus digitális világot érinti: tanítsunk a technológia és a mesterséges intelligencia bölcs használatára, az embert mindig az algoritmus elé helyezve, valamint összehangolva a technikai, érzelmi, társas, spirituális és ökológiai intelligenciát. A harmadik pedig a fegyvertelen és lefegyverző békére vonatkozik: erőszakmentes nyelvezetre, kiengesztelődésre, hidak építésére, ne pedig falak emelésére neveljünk; a »boldogok a békességszerzők« (Mt 5,9) váljon a tanulás módszerévé és tartalmává.” (XIV. Leó pápa, 2026, 10.3)]

A három prioritás egyfajta tárgyalására már sor került az előzőekben Leó pápának az oktatás világa jubileumán résztvevőkhöz intézett beszéde alapján (XIV. Leó pápa, 2025), amiben tanítását három új nevelési kihívás köré csoportosította. A beszédben az ifjúság nyelvén fogalmazta meg az *Új reménytéreképek rajzolása* kezdetű apostoli levelének főbb tartalmait, ezért ez utóbbiban most azonosított kompetenciataralmak csak megfogalmazásukban térhetnek el a beszédben bemutatott három új nevelési kihívás alapján már azonosítottaktól.

Kompetenciataralom: „egyetemes testvériségre nevelés” (E-CSTest)

Tehát a CFC kompetenciataralmához elsődlegesen a 10. táblázat szerintieket lehet sorolni a nevelést kiteljesítő karizmákból, a hét kötelezettségvállalásból és a három prioritásból:

Kompetenciakód	CFC-tartalom	Háttér (Nemzetközi dokumentumok)
E-Cs ^{Kar}	karizmak	<i>Egyházi dokumentumok a családról: Karizmak</i>
E-Cs ^{Kar-1}	1) Karizmak megértése a) karizma azonosítása; b) saját és mások karizmájának elfogadása.	<i>XIV. Leó pápa: Új reménytérképek rajzolása</i>
E-Cs ^{Kar-2}	2) Karizmak kibontakozásának segítése a) szolgálat pozitív jövőképpel; b) remény, bizalom és odafordulás, c) szolidaritás kibontásának segítése.	<i>XIV. Leó pápa: Új reménytérképek rajzolása</i>
E-Cs ^{Test}	egyetemes testvériségre nevelés	<i>Egyházi dokumentumok a családról: Testvériség</i>
E-Cs ^{Test-1}	1) Kötelezettségek vállalása a) a meghallgatás; b) a női méltóság előmozdítása; c) a családi nevelés fontossága; d) nyitottság a befogadásra és inklúzióra; e) közös otthonunk őrzése.	<i>XIV. Leó pápa: Új reménytérképek rajzolása</i>
E-Cs ^{Test-2}	2) Prioritások ismerete 1. prioritás: Belső élet a) elmélyülés; b) elcsöndesedés; c) megkülönböztetés; d) párbeszéd a lelkiismerettel és Istennel. 2. prioritás: Humánus digitális világ a) technológia és AI bölcs használata; b) a technikai, érzelmi, társas, spirituális és c) ökológiai intelligencia összehangolása. 3. prioritás: Fegyvertelen és lefegyverző béke a) erőszakmentes nyelvezet; b) készség a kiengesztelődésre, c) készség hídépítésre, d) falak emelésének elutasítása.	<i>XIV. Leó pápa: Új reménytérképek rajzolása</i>

10. táblázat: A családról szóló egyes egyházi dokumentumok kompetenciataralmai: karizmak és egyetemes testvériség (saját összeállítás)

2.2.3. A gyermek és ifjúkorról egyes egyházi dokumentumokban

2.2.3.a) A *Gravissimum educationis* és a reményterképek

A Szentszék dokumentumai egyrészt a gyermekeknek és az ifjaknak a nevelésére, társadalmi helyzetére, másrészt a gyermekek védelmére, a visszaélések megelőzésére vonatkoznak. Ezek a családot, az oktatást és más területeket is tekintve általában egységben tárgyalják a gyermekkort és az ifjúkort. Mindezen dokumentumok sokaságából most néhánynak az elemzésére kerül sor az „Átfogó Családi Kompetenciák” összetevőinek értelmezéséhez.⁵²

Az 1962 és 1965 között megtartott II. Vatikáni Zsinat volt az első egyetemes zsinat, amely a keresztény nevelés témakörével kifejezetten is foglalkozott, és abban jelentős szemléletbeli változást hozott. XIV. Leó pápa írja az *Új reményterképek rajzolása* kezdetű apostoli levelében, hogy a *Gravissimum educationis* nyilatkozat nem vesztett erejéből, hatására ma is irányt mutató karizmák születtek. Megerősített pedagógiai öröksége lehetővé teszi a 21. századi helytállást, iránytűként mutatva a mai sürgető kihívások megválaszolásához vezető utat (Pope Leo, 2026, 21–22.). A mai kihívások nagyobbak és összetettebbek: iskolázatlanság, háborúk, migráció, egyenlőtlenségek és a szegénység különféle formái nevelési vészhelyzeteket okoznak. Miként arra *Dilexi te...* kezdetű apostoli buzdításában Leó pápa emlékeztet, a nevelés „a keresztény szeretet egyik legnemesebb megnyilvánulása” (Pope Leo XIV, 2025, 68.). A világnak szüksége van a reménynek erre a formájára.

A *Gravissimum educationis* közreadásának 60. évfordulója alkalmából 2025. november 6-án a PPKE-n tartott konferencián⁵³ Carles Gil i Saguer (2026, 43.) piarista generális fogalmazta meg, hogy ha az oktatás alakítja az emberiség jövőjét, akkor a katolikus oktatásnak hozzá kell járulnia egy olyan jövő kialakításához, amelyben a hit és az értelem, a szabadság és a testvériség, az igazság és az együttérzés egymás mellett léteznek. Gil i Saguer kifejti Leó pápa tanítása alapján, hogy a globális és polarizált társadalomban háromféle magatartás vált jellemzővé: az egyik az elmenekülés egy párhuzamos világba, a másik a harc, amely a keresztény jelenlétet képes kulturális vagy ideológiai háborúvá alakítani, a megosztottságot mélyíteni, a harmadik pedig a megdermedés, beletörődés és visszavonulás a közéletből. A három közül azonban egyik sem evangéliumi magatartás, hiszen a katolikus identitás nem ellentétes a nyitottsággal, hanem éppen annak forrása. Ezért az a helyes, ha az ember nem rejtőzik el és nem is kényszerít, hanem javaslatot tesz, továbbá nem zár ki más nézeteket, hanem megvilágosítja azokat, valamint nem védekezik, hanem kreatív. Carles Gil i Saguer (2026, 44.) megfogalmazza, hogy az Egyház a negyedik utat testesíti meg, a magabiz-

⁵² A II. Vatikáni Zsinattól tartó időszakban a Szentszék által kiadott oktatási dokumentumok magyar fordításához lásd Tözsér & Zsódi, 2025, 502. A kötetben a jelen tanulmányban tárgyalt egyéb nevelési szempontú dokumentumok, megnyilatkozások (pl. a *Globális Családpaktum*) nem szerepelnek.

⁵³ A konferencián elhangzottak alapján egy tanulmánykötet jelent meg 2026 márciusában a *Mester és Tanítvány: Pedagógiai folyóirat* 2026. évi különszámaként, amiből itt Carles Gil i Saguer generális, Michael W. Banach nuncius, Erdő Péter bíboros, Székely János MKPK elnök, Zsódi Viktor tartományfőnök egyes megállapításait is tárgyaljuk, másokat pedig a téma további kifejtése során.

tos és párbeszédre nyitott jelenlétét, amely nem félelemből reagál, hanem szeretetből cselekszik. A továbbiakban megfogalmazza a szövetség szerepét (szülők, tanárok, társadalom együttműködése), valamint az igazságosság fontosságát (a szegénység és kirekesztettség ellen), az Egyházban a méltóság, a törődés és a közösség tapasztalatait kell nyújtani. A sebzett világnak leginkább a reményre van szüksége, amit az oktatásban-nevelésben kell nyújtani, minden bizonytalanság közepette is a változás lehetőségét és az abban való bizalmat mutatva, hogy a jóság még mindig erősebb a cinizmusnál, az erőszaknál vagy a közönynél (Gil i Saguer, 2026, 46.). A *Gravissimum educationis* (GE 3) alapján emeli ki Gil i Saguer (2026, 47.) a család szerepét, mivel a gyermekek elsődleges és legfőbb nevelői a szülők. Az iskola (lásd társadalom) küldetése a szülők által megkezdett nevelés erősítése, hogy a családi értékek a kultúrával és tudással való párbeszédben érthessenek be.

A Carles Gil i Saguer által felsoroltak mindegyike a CFC összetevőit is képezik, és bár elsősorban a gyermekek és az ifjúság oktatására-nevelésére vonatkoznak, de családi kompetenciaként a többi korosztály számára is kétirányú fejlesztést igényelnek: egyrészt önmaguk erősítését, másrészt a gyermekek fejlődésének támogatását.

Ezekhez vehetjük hozzá az említett 2025. novemberi konferencia további üzeneteiből Erdő Péter bíboros-érsek megállapítását:

„Át kell adni a világnézetet, amelyben hit és tudomány szerves egységet alkot. Az ember élete pedig értelmes egész, amely Isten felé tart. Mi pedig mindnyájan testvérek vagyunk és felelősséggel tartozunk egymásért. Ha a világ gazdagabbik részében olykor egy-egy iskola elveszíti a katolikus jellegét, annak éppen a világnézeti kiüresedés az oka.” (Erdő, 2026, 14.)

Ez az oktatás világára – a katolikus iskolára – vonatkozó megállapítás teljes mértékben vonatkoztatható a család feladataira is, akárcsak következtetése is lehet figyelemztetés a család világnézeti kiüresedésére, ami lényeges CFC-komponens.

Székely János (2026, 18–19.) egy példázat alapján irányítja a figyelmet arra a gyakran már kései rádöbbenésre, hogy másképpen kellett volna élni. Ez olyannyira vonatkozik a családi viszonyokra is, hogy meg is adja a szülői, nevelői szerep definícióját: *„Óriási a felelőssége a szülőnek, a nevelőnek, a társadalomnak abban, hogy a legfontosabb kincseket a gyermek számára átadja.”* A *Gravissimum educationis* a gyermek legfontosabb jogát rögzíti, ami Székely János összefoglalásában mindenekelőtt az igaz, a jó, az erkölcsi értékek megismerésének joga.

„Joga van egy olyan nevelésre, ami teljes emberi fejlődését szolgálja... a gyermeknek el kell jutnia oda, hogy megkérdezze: miért vagyok, mi az életem célja, mit kell tennem? Az igazi nevelés ezekre a kérdésekre is választ ad. A katolikus nevelés egységes világképet ad át, ahol hit és tudás harmóniában egyesül. Leó pápa három hangsúlyt emel ki azzal kapcsolatban, amit a katolikus neveléstől vár. Az első a lelkiség, csend, mélység.” (Székely, 2026, 19.)

Székely János szerint szükséges, hogy a digitalizáció emberközpontú legyen. „Vagyis a digitális eszközök legyenek eszközök: ne helyettesítsék az embert.” Ez a helyettesítés nem is lehetséges, hiszen kizárólag emberi az öröm, a művészet, a fantázia, a szeretet. A gyermeket Leó pápa felhívása alapján a lefegyverző és fegyvertelen békére kell nevelni. Tehát Székely János tárgyalásában is egy sor komponense azonosítható a CFC-nek, valamennyi generáció és azok egymás közti hatásai számára.

Michael W. Banach nuncius a 2026-os konferencián mondott beszédében a *Gravissimum educationis* holisztikus szemléletét – az ember szellemi, lelki, erkölcsi és testi képzése – emelte ki, amely ma ugyanannyira aktuális, mint 1965-ben volt. Megállapítása szerint az oktatás (és nevelés) az emberi kiteljesedés eszköze (Banach, 2007, 15.). Kiemeli a katolikus oktatás által nyújtott konstellációk szerepét, mivel azok „...nem csupán különböző tapasztalatok semleges és tehetetlen összekapcsolódásai. A láncok helyett merjünk inkább konstellációkra gondolni, amelyek összefonódása csodával és felébredéssel teli. Bennük rejlik az a képesség, hogy reménnyel, de bátor átgondolással is szembenézzünk a kihívásokkal, anélkül, hogy elveszítenénk az evangélium iránti hűségünket.” (Banach, 2007, 16.). Ennek során „a kérdéseket nem hallgattatják el, a kételyt nem száműzik, hanem kísérik. A szív ott párbeszédet folytat a szívvel, és a módszer a meghallgatásé, amely a másikat értéként, nem pedig fenyegetésként ismeri el.” – utal Szent John Henry Newman bíboros megállapítására Michael W. Banach (2026, 17.). A holisztikus nevelés pilléreit, a konstellációkat mint a képességek összefonódásait, a kérdések és kételyek helyükön kezelését, a szívek közti párbeszédet, a meghallgatás módszerét, a másikban az érték keresését egyaránt alkalmazhatjuk a családi funkciókat támogató CFC körében, hiszen az átfogó családi kompetencia összetevőinek fejlesztése is képzéssel és neveléssel történhet.

Zsódi Viktor a *Gravissimum educationis* konferencia kapcsán a katolikus nevelés kihívásainak elemzése során kifejtette, hogy: „...a katolikus nevelés válasza nem technikai jellegű, hanem teológiai és antropológiai alapokon nyugszik: a küldetés- és identitástudat, a szinodalitás, a közösség mint pedagógiai tér, valamint a remény teológiai erénye olyan stabil „iránytűt” kínál, amely képes orientációt adni...” (Zsódi, 2026, 53.). Az utóbbi időkben felmerült pedagógiai paradigmaváltás igénye kapcsán kiemelte, hogy a katolikus iskolák közös értékrendje és küldetéstudata lehet a forrása a rezilienciának (összetartás), az empátiának és az adaptációnak (küldetés új kontextusai). A szinodalitás pedig az új válaszokhoz szükséges átláthatóságot és közös megértést növeli (Zsódi, 2026, 60.). A nevelésnek képesnek kell lennie (kompetenciái közé kell tartoznia) az „idők jeleit” olvasni. Zsódi Viktor ezek között hét jelet azonosít: 1) a remény mint stratégiai horgony; 2) a párbeszéd és a hídépítés lelkesége; 3) a közös felelősség elve; 4) a rezonancia keresése az elidegenedéssel szemben; 5) a közösség mint pedagógiai tér; 6) a cselekvés és szolgálat pedagógiája a passzivitás ellen; 7) „Pietas et litterae”: a hit és a tudás szintézise a káoszban.

A *Gravissimum educationis* 60. évfordulós tárgyalása során bemutatott nevelési tendékből a CFC-kompetenciákhoz egy egész sor járulhat hozzá, itt is azzal a megjegyzéssel, hogy az iskolai oktatásra és nevelésre vonatkozó megállapítások jó része a nevelésért elsősorban felelős család körébe is bevonhatóak. Ehhez is tartozó további

alapvetés, hogy az oktatáshoz mindig kapcsolódik a nevelés is. A 11. táblázat foglalja össze ezekből azokat az elemeket, amelyek újabb CFC-kompetenciátartalmakként is azonosíthatóak „a remény forrásai” gyűjtőnévvel.

Kompetenciakód	CFC-tartalom	Háttér (Egyházi dokumentumok a családról)
E-Cs ^{Rem}	A remény forrásai	<i>Egyházi dokumentumok a családról: Remény forrásai</i>
E-Cs ^{Rem-1}	1) Felelős magatartás érvényesítése a) javaslatot tesz; b) nem zár ki más nézeteket; c) kreatív; d) szövetséget köt; e) az igazság keresése; f) a remény megtartása; g) változásra nyitott; h) a jóság képviselője.	<i>Carles Gil i Saguer (2026). The Need for Catholic Schools Today</i>
E-Cs ^{Rem-2}	2) Világnézet átadásának szempontjai a) hit és tudomány egysége; b) az emberi élet értelmes egész; c) életünk Isten felé tart; d) testvérek vagyunk; e) felelősség a másikért.	<i>Erdő P. (2026). Köszöntő a Gravissimum educationis – 60 év a keresztény nevelés távlatában című konferencián</i>
E-Cs ^{Rem-3}	3) A nevelő felelőssége a) a legfontosabb kincsek átadása; b) a gyermek legfőbb jogának érvényesítése: az igaz, a jó, az erkölcsi értékek ismerete; c) az emberközpontú digitalizáció; d) a lefegyverző és fegyvertelen békére nevelés.	<i>Székelly J. (2026). Köszöntő a Gravissimum educationis – 60 év a keresztény nevelés távlatában című konferencián</i>
E-Cs ^{Rem-4}	4) A holisztikus nevelés lényege: a) a legfontosabb kincsek átadása; b) a konstellációk (összefüggések) átlátása; c) a remény megőrzése; d) az átgondolás bátorsága; e) hűséges hit; f) a kérdés készsége; g) mások meghallgatása; h) másokban az érték keresése; i) a szívek közti párbeszéd; j) a meghallgatás.	<i>Banach, M. W. (2026). Köszöntő a Gravissimum educationis – 60 év a keresztény nevelés távlatában című konferencián</i>

E-Cs^{Rem}-5	5) Nevelés teológiai és antropológiai alapokon a) küldetés- és identitástudat; b) szinodalitás; c) a közösség mint pedagógiai tér; d) a remény teológiai erénye.	<i>Zsódi V. (2026). Törékeny világ – stabil iránytű. A Szentszék nevelési iránymutatásai...</i>
E-Cs^{Rem}-6	6) Paradigmaváltás a nevelésben a) közös értékrend- és küldetéstudat; b) reziliencia (összetartás); c) empátia; d) adaptáció; e) szinodalitás;	<i>Zsódi V. (2026). Törékeny világ – stabil iránytű. A Szentszék nevelési iránymutatásai...</i>
E-Cs^{Rem}-7	7) Az „idők jeleinek” olvasása a) a remény mint stratégiai horgony; b) párbeszéd és hídépítés; c) közös felelősség; d) rezonancia az elidegenedéssel szemben; e) a közösség mint pedagógiai tér; f) a cselekvés és szolgálat pedagógiája; g) a hit és tudás szintézise.	<i>Zsódi V. (2026). Törékeny világ – stabil iránytű. A Szentszék nevelési iránymutatásai...</i>

11. táblázat: A családról szóló egyes egyházi dokumentumok kompetenciataralmak: A remény forrásai (saját összeállítás)

2.2.3.b) A kiszolgáltatottság és az állóképesség nevelési céljai Leó pápánál

A jelen társadalmi környezetben az egyházi megnyilatkozások újabb figyelmet irányítanak a fiatalokra is, akik leginkább kiszolgáltatottjai napjaink elbizonytalanító, sőt romboló hatásainak. XIV. Leó pápa 2026. áprilisi afrikai útján a délnyugat-kameruni Doualában arra biztatta a fiatalokat, hogy a hit, a kitartás és a barátság révén sokszorozzák meg tehetségüket, igyekezzenek a szegénységen és a kiábrándultságon túlra tekinteni, és forduljanak reménységgel telve a jövő felé, valamint ne engedjenek olyan kísértéseknek, amelyekkel csak elvesztegetik az energiájukat, hanem helyette törekedjenek a közjó szolgálatára, mert ők jelentik a jövő reményét (Pope Leo XIV, 2026a). Leó pápa tanítása a CFC-kompetencia összetevőinek meghatározásához is támpontot ad: ráirányítja a figyelmet a nehéz helyzetből való megerősödéshez szükséges lelki állóképesség, valamint azzal is összefüggésben a növekedési szemlélet, a jövő tervezésére való képesség szerepére. Leó pápa napjaink legfontosabb kompetenciáit emelte ki, elsősorban a gyermekek és fiatalok számára, olyanokat, amelyeknek fejlődéséhez éppen a család megfelelő szintű funkciói szükségesek, és amelyek alakítása a felnőtt korosztályok felelőssége, a gyermekek érdekében és egyúttal saját javukra is.

A lelki állóképesség, a reziliencia fejlesztése találkozik a növekedési szemlélet (Growth Mindset), valamint a proszociális viselkedés, vagyis a közjó szolgálatára való készség kibontakoztatásával. Nagy József éppen a hagyományos pedagógiai kultú-

ra csődjére, ezért egy új pedagógiai kultúra szükségességére hivatkozva emeli ki a proszociális nevelés szerepét, amelynek kompenzálnia kell a természetes szocializációs közeg időbeli és pozitív hatásának csökkenését (Nagy, 2012, 2.), a proszociális kompetenciát a szociális kompetenciák kulcskompetenciájaként azonosítva (Nagy, 2020, 73.).⁵⁴ Brian Moore és munkatársai inkluzív oktatási környezetben tanuló ausztrál iskolások körében folytatott 2023-as vizsgálata azonosította a tanulók proszociális viselkedése és – különösen a rokonszenvre vonatkozó – rezilienciája közötti összefüggéseket (Moore et al., 2023, 7). Hegedűs Szilvia a kisgyermekkor proszociális fejlődést vizsgálva – Nagy Józsefre is hivatkozással – állapítja meg, hogy a proszociális magatartásformák (pl. segítségnyújtás, megosztás, együttműködés, támogatás, védelem, aggodás, vigasztalás, kárpótlás, előzékenység, részvétel) elsajátítása a társas fejlődés fontos feladatai közé tartozik (Hegedűs, 2016, 197.). Mindez az inkluzív környezettel megfeleltethetően vonatkozik a családi környezetre is.

2.2.4. Az időskorról egyes egyházi dokumentumokban

Az egyes egyházi dokumentumoknak a családra vonatkozó megállapításaival a II.2.2. fejezet foglalkozott, amelyben az egyes generációk vonatkozásai összefüggéseikben jelentek meg, így az idősekről szólóan is. A jelen tanulmány folytatásaként, annak 3. része fogja tárgyalni ebben a pontban külön is az időskornak a CFC-komponensek azonosításában figyelembe vehető említéseit. Ezen dokumentumok közé fog tartozni: II. János Pál pápa levele az öregekhez; Ferenc pápa 18 részes katekézissorozata az időskorról; a Világiak Pápai Tanácsa nyilatkozata az idősekről; Ferenc pápa és Leó pápa megnyilatkozásai a Nagyszülők és Idősek Világnapján; az Életvédő Pápai Akadémia és az Átfogó Emberi Fejlődés Dikasztériuma közös dokumentuma *Az öregség a mi jövőnk* címmel; az MKPK *Levél az öregekhez* című körlevele; Ferenc pápa *Globális Nevelési Paktuma* és *Globális Családpaktuma*, a *Laudato si'* (2015) kezdetű enciklikája; XIV. Leó pápa beszéde a II. Nemzetközi Időspasztorációs Kongresszuson és az *Új reményterképek rajzolása* kezdetű apostoli levele, *Dilexi te...* (2025) kezdetű enciklikája. Református írásokból is gyűjtünk CFC-kompetenciákat.

3. A CFC-indikátor összetevőinek azonosítása: a 3. rész feladatai

A jelen tanulmány mostani, 2. (2026) részében – a nemzetközi szervezetek és egyházi dokumentumok elemzésével – táblázatokba sorolt CFC-komponensek a következő,

⁵⁴ Nagy József itt hivatkozott, *Megújuló pedagógia. Az emberiség fejlődése új szakaszba érkezik* című munkáját már valószínűleg posztumusz adta közre 2020-ban az SZTE Neveléstudományi Intézete, illetve tette azt közzé Pukánszky Béla saját honlapján. A 2020-as kötet Nagy József *Új pedagógiai kultúra* címmel a Mozaik Kiadónál megjelent könyvének továbbfejlesztett változata (2010. és 2012. javított kiadás). Ennek készült egy 2015-ös továbbfejlesztett változata is, amit végül a 2020-as *Megújuló pedagógia* követett.

3. részben kiegészülnek az időskori, valamint multigenerációs egyházi komponensekkel (református vonatkozásaikkal is). A továbbiakban az *1.0. képlet* szerint fogják ezt teljessé tenni a neveléstudomány és a gyakorlati pedagógia eredményeiből korosztályonként meghatározható összetevők. A Globális Családpaktum célkitűzéseinek megfelelően majd külön is elemezzük a kutatóhelyek, egyetemek egyes eredményeit, mint például a kutató teamünkben már összeállított Családi Bűnmegelőzési Kompetenciák, ami egyik példája a fejlesztések sokféle irányának.

Végül a 3. részben kerül sor a CFC-komponensek közti egybeesések és különbözőségek azonosítására. Az erre épülő rendszerbe szervezés figyelembe veszi a főként hazai kompetenciakutatások irányait, amelyek elsősorban Csapó Benő, Csépe Valéria, Knausz Imre, Lannert Judit, Nagy József, valamint mások szakmai nézeteihez tartoznak. Továbbá értelmezi az 1. részben már hivatkozott Beavers–Timberlawn-féle családimműködés-modellhez (BTM) viszonyulást, valamint a szülői kompetenciák, a közösségi háló és az érzelmi fejlődés közötti szoros összefüggéseknek Miller és társai által tárgyalt rendszerét (Kozma, 2025b).

A társadalmi hatékonyság legfőbb mutatójának tekintett születésszámok javítását célzó CFC-kompetenciák azonosítását követően megkezdődhet a fejlesztési programok kialakítása a különböző családtípusok szerint, beleértve a gyermekvédelem családtípusait is. A 3. részben tárgyaljuk, ahogyan a gyermekvédelem terápiás tartalmú pedagógiájának eredményei támogatóan hathatnak vissza a gyermekpedagógiára és általában is a pedagógia művelésére, amelynek egyre több és összetettebb kihívással kell megküzdnie. A gyermekvédelem egyes családtípusaiban folyó nevelőmunkához külön támogatást adhat a CFC értékének az *1.0. képlet* szerinti azonosítása, valamint annak alapján az alacsony értéket mutató komponensek külön alakítandó fejlesztési programjai. Ez a célkitűzés – amely egybeszámítja a családi és társadalmi hatások, a tudomány és a gyakorlati pedagógia, valamint a keresztény nevelés adott állapotának szintjét – megfelel a *Dignitas infinita* minden emberi személy méltóságáról szóló kinyilatkoztatásának, különösen is a kiszolgáltatottság eseteinek leginkább kitett gyermek érdekeinek.

Irodalomjegyzék

- Bajusz K. & Virágh V. (2023): A tanulási sajátosságok összehasonlítása az aktivitási szint szempontjából különböző időskori életszakaszokban. *Tudásmenedzsment*, 24/1, 154–165. <https://doi.org/10.15170/TM.2023.24.1.9>
- Banach, M. W. (2026). Köszöntő. *Mester és Tanítvány, Új folyam* 4(különszám), 15–17.
- Bereczki I. (2020). *Gyermekek jogai és szülői felelősség nemzetközi magánjogi perspektívából: Nemzetközi családjogi megközelítés* [PhD-diszertáció]. PPKÉ JÁK. <https://doi.org/10.15774/PPKE.JAK.2020.002>
- Brettner Zs. (2013). *Az időspolitika lokális interpretációi* [PhD-disszertáció]. Pécsi Tudományegyetem.
- Burawoy, M. (2021). *Public Sociology: Between Utopia and Anti-Utopia*. Polity Press.

- Apostoli Szentszék Hittani Dikasztérium. (2024). Dignitas infinita – Nyilatkozat az emberi méltóságról. <https://katolikus.hu/dokumentumtar/dignitas-infinita---nyilatkozat-az-emberi-meltosagrol>
- Erdő P. (2026). Köszöntő. Mester és Tanítvány, Új folyam 4(különszám), 13–14.
- Fábry B. & Trencsényi L. (szerk.). (2025). Konzervatív pedagógia pro és kontra: Egy pedagógiai paradigma a vita középpontjában. Magyar Pedagógiai Társaság.
- Fábry B. (2024a). Mitől konzervatív... a konzervatív pedagógia? Taní-tani Online. https://www.tani-tani.info/mitol_konzervativ_a_konzervativ_pedagogia
- Fábry B. (2024b). Slampos nevelésmélet... maradi nevelési gyakorlat. Taní-tani Online. https://www.tani-tani.info/slampos_neveleselmelet
- Ferenc pápa (2014). Ferenc pápa Evangelii Gaudium kezdetű apostoli buzdítása a püspököknek, a papoknak és diakónusoknak, az Istennek szentelt személyeknek és a világi híveknek az evangélium hirdetéséről a mai világban (ford. Diós I.). Szent István Társulat.
- Ferenc pápa (2015). Ferenc pápa Laudato si' kezdetű enciklikája közös otthonunk gondozásáról (ford. Tözsér E.). Szent István Társulat.
- Ferenc pápa (2016). Ferenc pápa Amoris Laetitia kezdetű szinódus utáni apostoli buzdítása a püspököknek, a papoknak és diakónusoknak, az Istennek szentelt személyeknek, a keresztény házastársaknak és a világi híveknek a családban megélt szeretetről. Szent István Társulat.
- Freire, P. (2024). Az elnyomottak pedagógiája. Open Books.
- Gil i Sager, C. (2026). The Need for Catholic Schools Today. In: Mester és Tanítvány, Új folyam 4(különszám), 41–48. <https://doi.org/10.61178/MT.2026.IV.GE60.1>
- Gille Zs. (2025). Elhunyt Michael Burawoy – Michael Burawoy emlékére. Magyar Szociológiai Társaság, 2025. február 3. <https://szociologia.hu/in-memoriament/elhunyt-michael-burawoy>
- Gloviczki Z. (2024). A holnapután iskolája. Felkészülés az emberi jövőre. Open Books.
- Gomes, R. (szerk.). (2020). Kompas: Kézikönyv a fiatalok emberi jogi neveléséhez (2., átdolgozott kiadás). Európa Tanács.
- Habermas, J., & Ratzinger, J. (2007). A szabadelvű állam morális alapjai: A szekularizálódás dialektikája az észről és a vallásról. Barankovics István Alapítvány – Gondolat Kiadó.
- Jakobi, J. (2005). A gyermek évszázada javított változatban: Az Ellen Key-recepció újraértelmezése. Iskolakultúra, 15(9), 17–27.
- János Pál, II. (2002). A családi közösség. II. János Pál pápa „Familiaris Consortio” kezdetű apostoli buzdítása az egész katolikus egyház püspökeihez, papjaihoz és híveinek a keresztény család feladatairól a mai világban. Szent István Társulat.
- János Pál, II. (2011). Üzenet a családoknak. Szent István Társulat.
- Kerényi M. (2025). Vagy ez, vagy lövünk. Új Pedagógiai Szemle, 75(3–4), 117–124. <https://doi.org/10.71157/upsz.2025.03-04.10>
- Key, E. (1976). A gyermek évszázada. Tankönyvkiadó.
- Kozma G. (2023a). Fénybe állított pedagógia: Kuminetz Géza nevelési gondolatai. Mester és Tanítvány, Új folyam 1(1), 21–52. <https://doi.org/10.61178/MT.2023.I.1.2>

- Kozma G. (2023b). Az átfogó nevelés kihívása – a pedagógusképzés felelősségéről. In Kozma G. & Szőke-Milinte E. (szerk.), *Energiatudatossági és környezeti nevelés – programok a magyar felsőoktatásban* (pp. 7–39). Szent István Társulat.
- Kozma G. (2024a). Globálisan a családról. *Mester és Tanítvány, Új folyam* 2(1), 21–32. <https://doi.org/10.61178/MT.2024.II.1.2>
- Kozma G. (2024b). A nevelés hazája. *Mester és Tanítvány, Új folyam* 2(2), 130–145. <https://doi.org/10.61178/MT.2024.II.2.14>
- Kozma G. (2025a). Úton a nevelés hazájába egy 2025-ös GPS-szel. In: Papp F., Tóth E. & Fehér Á. (szerk.), *Innováció a pedagógushivatásban* (pp. 86–120.). KRE Pedagógiai Kar. <https://doi.org/10.61376/PNCA5674>
- Kozma G. (2025b). Jegyzetek a Család Évszázadáról – gyermekek és idősek esélye – 1. rész. *Mester és Tanítvány, Új folyam* 3(2), 130–145. <https://doi.org/10.61178/MT.2025.III.2.5>
- Kozma G., Petróczi E. & Nagyné Hegedűs A. (2020). Resztoratív szemléletű keresztény közösség-szervezés és vezetés. In Petróczi E. & Kozma G. (szerk.), *A resztoratív eljárások speciális pedagógiai lehetőségei* (pp. 33–49). Gerhardus Kiadó.
- Lannert J. (2023). Mit és hogyan tanítsunk a 21. században? *Új Pedagógiai Szemle*, 73(1–2.), 13–30.
- Leó, XIV. (2025a). Leó pápa a diákokhoz: Ne engedjétek, hogy az algoritmus írja élet-történeteteket! (ford. Tőzsér E.). Magyar Kurír. <https://www.magyarkurir.hu/hirek/leo-papa-diakokhoz-ne-engedjete-hogy-az-algoritmus-irja-elettorteneteket>
- Leó, XIV. (2025b). XIV. Leó pápa homíliája: A nemzetek vezetői hallják meg a szegények kiáltását! (ford. Tőzsér E.). Magyar Kurír. <https://www.magyarkurir.hu/hirek/xiv-leo-papa-homiliaja-nemzetek-vezetoi-halljak-meg-szegenyek-kialtasat>
- Leó, XIV. (2026). *Új reményterképek rajzolása*. Apostoli levél a *Gravissimum educationis* zsinati nyilatkozat hatvanadik évfordulója alkalmából (ford. Tőzsér Endre). *Mester és Tanítvány, Új folyam* 4(különszám), 21–31.
- Mattei, D. (2026). XIV. Leó pápa *Új reményterképek rajzolása* kezdetű apostoli levelének ismertetése (ford. Tőzsér Endre). *Mester és Tanítvány, Új folyam* 4(különszám), 32–38.
- Melegh A. (2025). Halhatatlan szociológia: Michael Burawoy emlékére. *Mérce*, 2025. február 16. <https://merce.hu/2025/02/16/halhatatlan-szociologia/>
- Merton, R. K. (1968). *Social Theory and Social Structure*. The Free Press.
- Milánkovics K. (2017). Rendszerbe ágyazottan: van-e lehetőség a változásra? *Tudatos Öregedés*. <https://tudatosoregedes.org/2017/11/14/rendszerbe-agyazottan-van-e-lehetoseg-a-valtozasra/>
- Milánkovics K. (2025). Máshogyan öregszenek az egyes generációk? *Tudatos Öregedés*. <https://tudatosoregedes.org/2025/01/23/generaciok-oregedes/>
- MKPK (2008): Felelősségünk a teremtett világért. A Magyar Katolikus Püspöki Konferencia körlevele a teremtett világ védelméről. Szent István Társulat.
- Moore, B., Woodcock, S., & Kielblock, S. (2023). How Students' Pro-Social Behaviour Relates to Their Resilience: Implications for an Inclusive Environment. *International Journal of Educational Research Open*, 5, 1002695. <https://doi.org/10.1016/j.ijedro.2023.100269>

- Myrdal, G. (1972). *Érték a társadalomtudományban. Válogatott módszertani tanulmányok.* Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó.
- Nagy J. (2012). *Új pedagógiai kultúra (2. javított kiadás).* Mozaik Kiadó.
- Nagy J. (2020). *Megújuló pedagógia: Az emberiség fejlődése új szakaszba érkezik.* SZTE Neveléstudományi Intézet. <https://edu.u-szeged.hu/~nagyjozs/megujulo-pedagogia.html>
- Nahalka I. (2024). Mohamed a hegy gyomrában – Nahalka István a konzervatív alapokhoz való visszatéréséről. Civil Közoktatási Platform, 2024. március 14. <https://ckpinfo.hu/2024/03/14/nahalka-istvan-mohamed-a-hegy-gyomraban-cimu-irasanak-osszefoglaloja/>
- Newman, J. H. (2001). *Scritti sull'Università.* Bompiani.
- Pál, VI. (2000). *Gaudium et Spes. Lelkipásztori konstitúció az Egyházzól a mai világban.* In Diós I. (szerk.), *A II. Vatikáni Zsinat dokumentumai* (pp. 605–740.). Szent István Társulat.
- Pál, VI. (2025). *Gravissimum educationis: Nyilatkozat a keresztény nevelésről (1965. október 28.).* In Tőzsér E. & Zsódi V. (szerk.), *Szentszéki dokumentumok a keresztény nevelésről és a katolikus iskoláról (1965–2025)* (pp. 17–32.). Szent István Társulat.
- Pálvölgyi F. (2004). *Az erkölcsi nevelés új perspektívái.* Mester és Tanítvány: Konzervatív pedagógiai folyóirat, 1(1), 82–97.
- Pope Francis. (2019): *Message of His Holiness Pope Francis for the Launch of the Global Compact on Education.* 12 September 2019. https://www.vatican.va/content/francesco/en/messages/pont-messages/2019/documents/papa-francesco_20190912_messaggio-patto-educativo.html
- Pope Francis. (2022a). *Address of His Holiness Pope Francis to Rectors of the Universities of the Lazio Region.* Monday, 16 May 2022. <https://www.vatican.va/content/francesco/en/speeches/2022/may/documents/20220516-rettori-univ-lazio.html>
- Pope Francis. (2022b). *Address of His Holiness Pope Francis to the Participants in the International Conference: „Lines of Development of the Global Compact on Education”, Promoted by the Congregation for Catholic Education (Of Institutes of Studies).* Room adjacent to Paul VI Audience Hall, Wednesday, 1st June 2022. <https://www.vatican.va/content/francesco/en/speeches/2022/june/documents/20220601-convegno-pattoeducativo.html>
- Pope Francis. (2023a). *Third Edition of States General on Natality. Address of His Holiness Pope Francis.* Auditorium Conciliazione, Friday, 12 May 2023. <https://www.vatican.va/content/francesco/en/speeches/2023/may/documents/20230512-statigenerali-natalita.html>
- Pope Francis. (2023b). *Family Global Compact.* Dicastery for the Laity, Family and Life and the Pontifical Academy for Social Sciences. <https://familyglobalcompact.org/wp-content/uploads/2023/05/Brochure-Family-Global-Compact-ENG.pdf>
- Pope Francis. (2023c): *Message of His Holiness Pope Francis for the Launch of the Family Global Compact.* Rome, Saint John Lateran, 13 May 2023. <https://www.vatican.va/content/francesco/en/messages/pont-messages/2023/documents/20230513-messaggio-family-globalcompact.html>

- Pope Leo XIV. (2025). Apostolic Exhortation *Dilexi te* of the Holy Father Leo XIV to all Christians on Love for the Poor. The Holy See. https://www.vatican.va/content/leo-xiv/en/apost_exhortations/documents/20251004-dilexi-te.html
- Pope Leo XIV (2026a). Apostolic Journey of Pope Leo XIV to Algeria, Cameroon, Angola and Equatorial Guinea (13–23 April 2026). Holy Mass Homily of His Holiness Pope Leo XIV, „Japoma Stadium” (Douala), Friday, 17 April 2026. <https://www.vatican.va/content/leo-xiv/en/homilies/2026/documents/20260417-camerun-messa-japoma-stadium.html>
- Pope Leo XIV (2026b). Address of Pope Leo XIV to Parliamentarians from the European People’s Party. Clementine Hall, Saturday, 25 April 2026. <https://www.vatican.va/content/leo-xiv/en/speeches/2026/april/documents/20260425-ppe.html>
- Pukánszky B. (2018). Gyermekkép és nevelés – Felfogások a gyermekről és a nevelésről a pedagógia történetében. Selye János Egyetem Tanárképző Kar.
- Székely J. (2026). Köszöntő. *Mester és Tanítvány, Új folyam* 4(különszám), 18–20.
- Tarjányi Z. (1999). *Pedagógia III. A keresztény nevelés kerete és tartalmi*. Szent István Társulat.
- Tózsér E. & Zsódi V. (szerk.) *Szentszéki dokumentumok a keresztény nevelésről és a katolikus iskoláról (1965–2025)*. Szent István Társulat.
- Zelizer, V. A. (1994). *Pricing the Priceless Child: The Changing Social Value of Children*. Princeton University Press.
- Zsódi V. (2025). A remény új térképei – XIV. Leó pápa kijelölte a katolikus nevelés útját a 21. században. *Magyar Kurír*, 2025. október 28. <https://www.magyarkurir.hu/hirek/a-remeny-uj-terkepei-xiv-leo-papa-kijelolte-katolikus-neveles-utjat-21-szazadban>
- Zsódi V. (2026). Törékeny világ – stabil iránytű: A Szentszék nevelési iránymutatásai egy törékeny, szorongó, kiszámíthatatlan és érthetetlen világban. *Mester és Tanítvány, Új folyam* 4(különszám), 53–66. <https://doi.org/10.61178/MT.2026.IV.GE60.3>